Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Metody práce s dětskými oběťmi domácího násilí

Diplomová práce

Autor: Bc. Nikola Hrubá

Studijní program: N6731 Sociální práce a sociální politika

Studijní obor: Sociální práce

Forma studia: prezenční

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Hradec Králové, 2019

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

Zadání diplomové práce

Autor:	**Nikola Hrubá**
Studium:	U17020
Studijní program:	N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název diplomové práce:	**Metody práce s dětskými oběťmi domácího násilí**
Název diplomové práce AJ:	Work Methods with Child Victims of Domestic Violence

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce s názvem "Metody práce s dětskými oběťmi domácího násilí" bude teoreticko-výzkumná. V úvodu práce budou popisovány dopady domácího násilí na dětské oběti. V další kapitole budou uvedena specifika práce s dětskými oběťmi. A také zde bude popsána role sociálních pracovníků v procesu pomoci těmto dětem. Výzkumná část bude tvořena polostrukturovanými rozhovory s pracovníky zabývajícími se touto problematikou.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2207-8. GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ a Jiří KOUTEK. Podoby násilí v rodině. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-416-3. ŠPATENKOVÁ, Naděžda. Krizová intervence pro praxi. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada) ISBN 978-80-247-2624-3. ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011. ISBN 9778-80-7367-690-2. HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

Garantující pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.
Oponent:	JUDr. et Mgr. Filip Rigel, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 29.6.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí diplomové práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 28. 11. 2019

……

Nikola Hrubá

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce PhDr. Daniele Květenské, Ph. D. za odborné vedení, její čas a trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat informantům, kteří mi věnovali svůj čas.

Abstrakt

HRUBÁ, Nikola. *Metody práce s dětskými oběťmi domácího násilí*. Hradec Králové, 2019, 81 s. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Ústav sociální práce Filozofické fakulty. Vedoucí práce: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

Diplomová práce, která se zabývá metodami práce s dětskými oběťmi domácího násilí, je teoreticko-výzkumná. V úvodu teoretické části je pojednáváno o domácím násilí obecně. Dále jsou popisovány dopady domácího násilí na děti, a posléze jsou uvedeny vybrané organizace, které těmto dětem pomáhají. V závěru teoretické části jsou definovány specifika práce s touto cílovou skupinou. Hlavním výzkumným cílem je zjistit, jaké se využívají metody práce s dětmi, které jsou oběťmi nebo svědky domácího násilí a zároveň popsat případné odlišnosti v rámci Pardubického a Královehradeckého kraje. Pro účely výzkumu byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie. Data byla získávána za pomocí polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky Orgánů sociálně-právní ochrany dětí v Pardubickém a Královehradeckém kraji a s pracovníkem Intervenčního centra v Pardubickém kraji.

Klíčová slova: domácí násilí, orgán sociálně-právní ochrany dětí, děti, intervenční centrum

Abstract

HRUBÁ, Nikola. *Work Methods with Child Victims of Domestic Violence.* Hradec Králové, 2019, 81 p. Diploma thesis. University of Hradec Králové, Institute of Social Work, Philosophical Faculty. Leader of the Diploma thesis: PhDr. Daniela Květenská, Ph.D.

This Diploma Thesis is based on theoretical and practical parts and it is focused on methods of social work with child victims of domestic violence. Introduction is generaly about domestic violence. Next part describe child domestic violence impacts. Selected organizations that help these children are listed. Specifics of work with target group are defined in conclusion of theoretical part. The main aim is to find out which methods of social work with child victims or witnesses of domestic violence are used and describe possible differences in Pardubice or Hradec Králové regions. A qualitative research strategy was chosen for research purposes. Data are obtained from semi-structured interview with Social and Legal Protection of Children workers in Pardubice and Hradec Králové regions and with Intervention Centre worker in Pardubice region.

Key Words: Domestic Violence, Social and Legal Protection of Children, children, Intervention Centre

Obsah

Úvod 10
1 Termín „domácí násilí“ 12
1.1 Pojem domácího násilí 12
1.2 Formy domácího násilí 13
1.3 Znaky a cyklus domácího násilí 16
1.4 Příčiny vzniku domácího násilí 18
2 Dopady domácího násilí na dítě 22
2.1 Dítě jako účastník incidentů domácího násilí 22
2.2 Následky domácího násilí 23
3 Instituce zabývající se domácím násilím 28
3.1 Intervenční centra 28
3.2 Orgán sociálně právní ochrany dětí 29
3.3 Vybrané organizace zaměřené na domácí násilí 33
3.4 Interdisciplinární přístup v případech domácího násilí 37
4 Specifika práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí 38
4.1 Sociální práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí 38
4.2 Role sociálního pracovníka při práci s dětmi 40
4.3 Komunikace s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí 42
5 Shrnutí teoretické části 44
6 Metodologická část 45
6.1 Cíle výzkumu 45
6.2 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek 46
6.3 Výzkumná metoda a technika sběru dat 50
6.4 Cílová skupina a výběrový soubor 51
6.5 Sběr a zpracování dat 52

6.6 Etická rizika výzkumu a rizika zvolené výzkumné strategie 53
7 Analýzy rozhovorů a interpretace výsledků 54
7.1 Metody práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí využívané v rámci OSPOD v Pardubickém kraji 55
7.2 Metody práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí využívané v rámci OSPOD v Královehradeckém kraji 60
7.3 Metody práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí využívané v rámci Intervenčního centra v Pardubickém kraji 64
7.4 Počet dětí, které byly součástí incidentů domácího násilí, řešených Intervenčním centrem v rámci Pardubického kraje 66
7.5 Souhrnné vyhodnocení výsledků výzkumného šetření 68
Diskuze a závěr 72
Seznam tabulek 75
Seznam použitých zdrojů 76
Seznam příloh 81

Seznam zkratek

BKB	Bílý kruh bezpečí
ČR	Česká republika
FOD	Fond ohrožených dětí
IC	Intervenční centrum
IPOD	Individuální plán ochrany dítěte
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PČR	Policie České republiky
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MV	Ministerstvo vnitra
Sb.	Sbírka zákonů

Úvod

Diplomovou práci na téma Metody práce s dětskými oběťmi domácího násilí jsem si zvolila, protože mne tato problematika zajímá. S touto cílovou skupinou se setkávám i ve své praxi. Nyní působím jako sociální pracovnice v sociálně aktivizačních službách pro rodiny s dětmi. Svou výzkumnou část jsem zaměřila na způsob práce sociálních pracovníků na Orgánu sociálně-právní ochrany dětí a v intervenčních centrech, se kterými ve své práci také spolupracuji. O to zajímavější je pro mne zjistit, jakým způsobem s dětmi, které se staly součástí incidentů domácího násilí, pracují.

Předložená diplomová práce má teoreticko-výzkumný charakter. V teoretické části bude, pro seznámení čtenáře s problematikou, nejdříve popsáno, co to domácí násilí je, jaké má formy a znaky a co je jeho příčinou. Další kapitolu bude tvořit popis dopadů, které má tento jev do života dětí. Aby byly následky pro dítě co nejmenší, je třeba, aby mu byla poskytnuta pomoc ze strany odborníků. Instituce, které tuto pomoc nabízí, budou popsány ve třetí kapitole. V této kapitole bude popsán zejména OSPOD a intervenční centrum, na jejichž práci se zaměřuje výzkumná část. Nalezeme zde i popis jejich vzájemné spolupráce. Součástí bude i přehled vybraných organizací, které se zaměřují na pomoc ohroženému dítěti. Poslední kapitolu této práce bude tvořit popis metod práce zmíněných orgánů a role sociálního pracovníka při práci s dětskými oběťmi domácího násilí.

Hlavním výzkumným cílem této práce je „Zjistit, jaké se využívají metody práce s dětmi, které jsou obětmi/svědky domácího násilí a zároveň popsat případné odlišnosti v rámci Pardubického a Královehradeckého kraje“. Na hlavní výzkumný cíl navazují dílčí cíle, které budou pomocí polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) a s pracovníky intervenčního centra zjišťovat, jakým způsobem při práci s dětmi ohroženými domácím násilím pracovníci postupují. Dalším dílčím cílem je ze statistických dat intervenčního centra analyzovat, kolik dětí bylo součástí incidentů domácího násilí, které intervenční centrum řešilo. Vzhledem k tomu, že je v České republice OSPOD mnoho, rozhodla jsem se zkoumat metody práce OSPOD a intervenčních center v Pardubickém a Královehradeckém kraji. Jak bylo uvedeno, ke zkoumání využiji kvalitativní výzkum. U první, druhé a třetí výzkumné otázky bude využit rozhovor se sociálními pracovníky působící na OSPOD. Tato metoda, je dle mého názoru s přihlédnutím ke zvolenému tématu, nejvhodnější. Pro čtvrtý dílčí cíl bude využita analýza statistických dat, u kterých se zaměřím na to, jaký je, v celkovém počtu obětí domácího násilí, podíl dětí. Zaměřím se na to, zda má tento počet tendenci klesat či stoupat.

Aplikačním cílem bude využití výsledků výzkumu v praxi. Pomocí své práce bych chtěla zjistit, zda jsou metody práce ve zmíněných krajích odlišné. Pokud by bylo na základě výzkumu zjištěno, že ano, mým úkolem bude vydefinovat oblasti, ve kterých je třeba praxi zlepšit. Zjištěná data by mohla sloužit jako teoretický základ pro odborníky, kteří by se mohli zasadit o změnu v postupu OSPOD a Intervenčních center v dalších krajích.

1 Termín „domácí násilí“

V úvodu práce považuji za nezbytné seznámit čtenáře s pojmem „domácí násilí“. Jedná se o značně rozsáhlou problematiku, která zahrnuje mnoho definic a teorií. Z níže uvedených informací vychází celá tato práce.

1.1 Pojem domácího násilí

„Násilí“ můžeme popsat jako akt, který narušuje sociální integritu nebo svobodu jednotlivce a poškozuje rozvoj jeho osobnosti. Násilí je vždy ze strany pachatele záměrné (Urban a kol., 2011, s. 187). Vaníčková a kol. (1995, s. 5) doplňuje, že fenomén násilí narůstá a ve společnosti se násilí objevuje čím dál častěji.

Gjuričová, (in Gjuričová a kol., 2000, s. 12-13) ve své knize uvádí, že se různé formy násilí objevují od nepaměti. U dětí to může potvrdit skutečnost, že jejich zabíjením se v různých středověkých kulturách řešilo omezování počtu dětí v rodině. Až v 60. letech se prolomilo tabu o týrání v rodinách. Do té doby společnost věřila, že se násilí objevuje pouze v rodinách s nižší socioekonomickou úrovní a že ve „slušných“ rodinách neexistuje.

Autorka také tvrdí, že jednoznačnou a stručnou definici domácího násilí není jednoduché najít. Uvádí, že i ve zdravých rodinách lze nalézt určitou míru omezování, zejména při výchově dětí. Toto omezování může určitým osobám připadat jako násilné, nicméně jiným připadá v pořádku (Gjuričová, in Gjuričová a kol., 2000, s. 9). Čírtková (2008, s. 9) uvádí ve své knize definici domácího násilí takto *„domácí násilí je opakované, dlouhodobé a zpravidla eskalující násilí fyzického, psychického, sexuálního, sociálního a ekonomického rázu, které vytváří jednoznačně asymetrický vztah a vede ke stabilnímu rozdělení rolí na násilnou a ohroženou osobu.“*

Mezi hlavní organizace zabývající se domácím násilím a pomoci jeho obětem patří Bílý kruh bezpečí, který definuje domácí násilí jako „*fyzické, psychické anebo sexuální násilí mezi blízkými osobami, ke kterému dochází opakovaně v jejich soukromí a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti, intenzita násilných incidentů se stupňuje a vede ke ztrátě schopností včas tyto incidenty zastavit a efektivně vyřešit narušený vztah“* (Bílý kruh bezpečí, 2007).

Co se legislativy týče, významným dokumentem je Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, který významně ovlivnil ochranu obětí domácího násilí a vytvořil komplexní systém ochrany obětí domácího násilí spočívající v soukromoprávní, správněprávní i trestněprávní ochraně před domácím násilím (Šámal, 2015, s. 2-3).

Celosvětově uznávaným dokumentem, který se zabývá násilím na dětech, je Úmluva o právech dítěte, která byla přijata Valným shromážděním OSN v roce 1989 a nyní ji ratifikovalo již 196 států. Dokument je rozdělen do 54 článků, které upravují práva dítěte. Například v článku 19 je uvedeno, že státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, musí dbát na opatření k „*ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči rodičů či jiných osob starajících se o dítě“* (MPSV, 2018).

1.2 Formy domácího násilí

Společným cílem u všech forem domácího násilí je získání moci a kontroly nad druhým. K tomu násilníci využívají mnoho taktik, jedná se například o zesměšňování, urážení, zastrašování, izolování ale i fyzické násilí v podobě bití. Stejně jako je tomu u definice domácího násilí, ani formy domácího násilí nejsou sjednoceny a každý z autorů je popisuje jinak (Ševčík, Špatenková a kol., 2011, s. 47). Nicméně shodují se na základních typech domácího násilí, patří mezi ně následující:

Fyzické násilí

V případě fyzického násilí se dá říci, že se jedná o nejhrubší a díky tomu i nejzjevnější formu domácího násilí. Pachatel v tomto případě používá fyzické síly k ublížení nebo případnému zastrašení. Fyzické násilí neznamená pouze bití oběti, ale můžeme se setkat i s jinými projevy chování pachatele, kterými oběti přivozuje bolest, jsou jimi například vytrhávání vlasů, ochlupení, pálení, ohrožování bodnou či střelnou zbraní či svazování (Ševčík, Špatenková a kol., 2011, s. 47-48). Především u dětí můžeme fyzické násilí rozdělit na aktivní a pasivní.

Aktivní forma fyzického násilí zahrnuje všechny akty násilí, které vedou k poranění, trvalému postižení či dokonce usmrcení dítěte (Záchranný kruh, 2018). Dunovský a kol. (1995, s. 41) aktivní podobu fyzického násilí rozdělují na:

- Tělesné týrání s následným poraněním – jedná se o tělesné poranění jež vzniklo následkem bití, popálení, opaření nebo kopání.
- Tělesné týrání bez bezprostředních známek poranění – v tomto případě se jedná o dušení, otrávení, podávání alkoholu a drog, či opakované vystavování lékařským vyšetřením, tzv. Münchhausenův syndrom v zastoupení.

Pasivní formou týrání se myslí nedostatečné uspokojení těch nejdůležitějších potřeb dětí. Jedná se nejen o potřeby fyzické, ale i psychické a sociální. Jde o úmyslné i neúmyslné

nepečování, které může být způsobeno psychickou poruchou rodiče či jeho nezralostí. Dále hovoříme o opomenutí péče nebo nepochopení rodičovské role. Pasivní forma týrání může vést až k zpustnutí dítěte, v horším případě až ke smrti. Dle Dunovského a kol. (1995, s. 59- 63) o této formy týrání můžeme řadit:

- Poruchu v prospívání dítěte neorganického původu – jedná se o nedostatečnou výživu jak po kvantitativní stránce, tak i kvalitativní. Může vést k dystrofii, atrofii nebo i zástavě růstu.
- Nedostatek zdravotní péče – můžeme chápat jako úmyslné odpírání zdravotní péče dítěti.
- Nedostatek ve vzdělávání či výchově
- Nedostatek přístřeší, ošacení a ochrany – jedná se především o bezdomovectví, které je nejčastěji způsobeno chudobou rodičů.
- Vykořisťování – jedná se o formu nucené práce či žebrání.

Psychické násilí

Psychické násilí je někdy označováno jako psychologické, citové či emocionální (Ševčík, Špatenková a kol., 2011, s. 49). Nicméně Dunovský a kol., (1995, s. 65) uvádí, že z čistě odborného psychologického hlediska je nudné odlišení emočního a psychického týrání. Přesto autoři uvádí, že praktičnost tohoto rozdělení je diskutabilní. Psychické násilí se nejčastěji projevuje ponižováním a zesměšňováním. Pachatel využívá tzv. verbální agrese, která se projevuje nadávkami, urážkami, výsměchy, hrozbami a zastrašováním. Dále může pro psychické týrání využít možnost odpírání oblíbené věci či činnosti (Haškovcová, 2004, s. 22). Dunovský a kol. (1995, s. 65-67) doplňuje, že u dětí se může ještě psychické násilí projevovat v podobě nezájmu a „nelásky“ rodičů, kteří jsou často pracovně vytížení a na děti nemají dostatek času. V tomto případě se také nezřídka objevují vysoké nároky na výkony dětí, především ve škole. Rodiče si dětí nevšímají do doby, než mají špatné výsledky ve škole, a poté dětem nastaví „tvrdší režim“, v podobě různých trestů či emočního vydírání za jejich neúspěchy. Dále autoři uvádějí, že zvláštní kapitolu tvoří týrání ve formě permanentního srovnávání se sourozencem, který je podle rodičů dokonalejší a zaslouží si daleko více lásky a obdivu nežli posuzované dítě. Psychické násilí je velice častou formou násilí v rodinách, nicméně díky tomu, že nezanechává evidentní stopy, je těžko prokazatelné. Tento typ násilí má dopad na sebeúctu, sebepojetí, sebedůvěru a sebevědomí oběti.

Sexuální násilí

Sexuální násilí můžeme definovat jako jakékoliv vynucené sexuální praktiky. Jedná se o nedobrovolný sexuální kontakt. V USA probíhal výzkum, který uvádí, že třetina až polovina týraných žen byla minimálně jednou znásilněna. V České republice je situace nejspíše obdobná, nicméně vzhledem k citlivosti tématu, je tato oblast těžko přístupná empirickému zkoumání. U sexuálního násilí se vždy nemusí jednat o potřebu uspokojení sexuálního pudu, nýbrž o ponížení oběti a její podrobení agresorovi (Ševčík, Špatenková a kol., 2011, s.51.). Se sexuální násilím se nesekáváme pouze u žen, ale i u mužů a u dětí. V případě dětí ho nazýváme sexuální zneužívání. Sexuální zneužívání můžeme popisovat jako uspokojování dospělého dítětem nebo zneužívání dítěte pro pornografii a prostituci. Zdravotní komise Rady Evropy roku 1992 vytvořila definici pro sexuální zneužívání, která zní takto: *„Sexuální zneužívání dítěte je jakékoli nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoli sexuální dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoli, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoli, kdo dítě zneužívá.“* Sexuální zneužívání se dělí na bezdotykové, které zahrnuje setkání s exhibicionisty a účast na sexuálních aktivitách, kde nedochází k přímému tělesnému kontaktu, například nucení dítěte shlédnout pornografické videozáznamy. A dotykové neboli kontaktní, při kterém dochází k pohlavnímu kontaktu, včetně laskání prsou a pohlavních orgánů dítěte. Dále zahrnuje pohlavní, orální či anální styk (Dunovský, a kol., 1995, s. 71-72).

Ekonomické násilí

Další ze způsobů, jak může agresor získat moc nad obětí, je upírání finančních prostředků. Oběti jsou kontrolovány veškeré příjmy a výdaje, často nemá oběť možnost využívat vlastní věci, například je ji zabaven automobil nebo počítač. Ekonomické násilí se také může projevovat zatajováním finanční situace rodiny, anebo neposkytováním peněžitých prostředků na potřeby dětí (Ševčík, Špatenková a kol., 2011, s. 50). Děti se mohou stát spíše pouze nepřímou obětí ekonomického násilí. Ekonomickým násilím trpí většinou rodič dítěte a na dítě se vše přenáší.

Sociální násilí

Sociální násilí se projevuje zejména izolací oběti od své rodiny, případně přátel. Agresor postupně získává kontrolu nad životem oběti. Z počátku se tento typ násilí projevuje pouze otázkami „kam jdeš?“, „s kým tam jdeš?“, „co tam budeš dělat?“. Poté sociální násilí může vygradovat v úplný zákaz kontaktů s přáteli a rodinou (Ševčík, Špatenková a kol., 2011, s.50). Oběť nemůže používat telefon, počítač, dívat se na televizi a všude je většinou doprovázena

agresorem (Bílý kruh bezpečí, 2007). Stejně jako ekonomické násilí se sociální násilí projevuje spíše u dospělých jedinců. Nicméně pokud má například matka zákaz stýkat se s příbuznými, ani dítě se s nimi vídat nemůže.

1.3 Znaky a cyklus domácího násilí

Znaky domácího násilí

Ševčík a Špatenková (2011, s. 37) popisují domácí násilí na základě čtyř znaků, které musí splňovat. Pokud nesplňuje všechny znaky, nejedná se o domácí násilí, ale o jiný problém v rodině.

Na webu Policie ČR (2018) jsou jako znaky, které popisují domácí násilí, uvedeny tyto:

- Opakování a dlouhodobost – pokud se jedná pouze o jeden útok, nemůžeme říci, že se jedná o akt domácího násilí. Nicméně se může jednat o jeho začátek. Bezoušková (2006, s. 178) doplňuje, že k domácímu násilí nemusí docházet od počátku vztahu, ale může se objevit až v pozdějších fázích vývoje vztahu.
- Eskalace – projevující se stupňováním napadání. Od slovního napadání až po fyzické napadání, které vede k ohrožení zdraví, ba dokonce i života.
- Jasné a nezpochybnitelné rozdělení rolí – projevuje se zřetelným rozdílem mezi pozicí oběti a agresora. O domácí násilí se nejedná tehdy, pokud jsou hádky a fyzické napadání vzájemná.
- Neveřejnost – domácí násilí je vždy skryté. Probíhá za „zavřenými dveřmi“.

Ševčík, Špatenková a kol. (2011, s. 38) uvádí názor Čírtkové, která zpochybňuje eskalaci jako znak domácího násilí. Autorka uvádí, že tento znak je spíše popis rizikového faktoru. Naopak jako klíčový znak domácího násilí považuje rozdělení rolí na oběť a agresora.

Ševčík, Špatenková (2011, s. 39-41) ve své knize dále uvádějí popis čtyř znaků domácího násilí. Autoři zpřesňují znaky takto:

- Historie domácího násilí – tento znak přesněji popisuje „opakování a dlouhodobost“. Autoři doplňují, že v případě domácího násilí se jedná o cykličnost aktů. Z počátku se násilí projevuje pouze verbálně např. výhružkami, ponižováním či zastrašováním.
- Stupňování násilí – zde autoři zpřesňují pojem „eskalace“. Uvádí, že se vedle verbálních útoků objevují i fyzické. Fyzické útoky se v případě domácího násilí zintenzivňují a čím dál častěji opakují.

- Násilí mezi blízkými osobami – tímto autoři více rozebírají znak „rozdělení rolí“. Domácí násilí vždy, dle autorů, probíhá mezi osobami, které jsou něčím propojené. Buď citově, sociálně nebo pouze ekonomicky. Dříve bylo vyšetřujícím domácí násilí vždy jasné, kdo z rodiny je oběť a kdo agresor. Nicméně nyní, na základě různých výzkumů, je zřejmé, že agresorem může být i žena nebo například senior upoutaný na lůžko. Tito agresoři nemusí využívat fyzické násilí, stačí když na oběť útočí verbálně nebo se ji snaží tyranizovat psychicky.
- Společné obydlí, společná domácnost – tímto autoři precizují znak „neveřejnosti“. Uvádí, že domácí násilí se děje převážně skrytě, za zavřenými dveřmi bytu či domu. Nicméně může se objevit i u osob bez domova, kteří spolu žijí v partnerském vztahu. Pokud naplňují ostatní znaky, jedná se i v jejich případě o domácí násilí, přestože se neděje za zavřenými dveřmi bytu, ale například ve squatu. Nicméně znak neveřejnosti nemusí být naplňován neustále. Postupem času, kdy se domácí násilí zintenzivňuje, se může stát, že se agresor neovládá a napadá svou oběť v podstatě kdekoliv (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 39-41).

Cyklus domácího násilí

Jak již bylo řečeno, domácí násilí není jednorázovou záležitostí, nýbrž se jedná o opakující se incidenty. Tyto incidenty jsou popisovány Kopeckou (2011, s. 82-83) následujícím způsobem. První fází cyklu je „hromadění napětí“, které se projevuje selháváním komunikace. Oběť se začíná bát agresora, který je, i přestože se oběť sebevíce snaží, aby k násilí nedošlo, rozzuřený, impulzivní, žárlivý a oběť neustále kritizuje. Další fáze je nazývána jako „fáze násilí“. Jedná se o samotný útok agresora na oběť. Agresor ztrácí kontrolu a oběť cítí strach a bezmoc, nedokáže se vzepřít. Třetí fází je „fáze usmiřování“ neboli „líbánky“. V této fázi dochází k útočníkově omluvě a slibům, že se incident nebude již opakovat. Oběť většinou útočníkovi uvěří, opět získává pocit, že ji agresor má rád a už ji neublíží. Často se také stává, že oběť postupně dává útočníkovo chování za vinu sobě. Špatenková a Ševčík (2011, s. 54) doplňují, že útočník se omlouvá spíše z toho důvodu, aby ho oběť nechtěla opustit a on tak nad ní neztratil kontrolu. Dárky a květiny, které agresor oběti dává jsou převážně natolik přesvědčivé, že postačí k tomu, aby oběť útočníkovi jeho čin odpustila. Nicméně pokud toto nestačí, agresor často využije výhružky o sebevraždě či sebepoškozování.

Autoři uvádí ještě jednu fázi cyklu. Jedná se o „fázi klidu“, která je některými autory zařazována do „fáze líbánek“. Tato fáze se projevuje relativním klidem, bez větších incidentů

násilí. Agresor v této fázi může splnit některé své sliby, nicméně problémy ve vztahu agresora s obětí nadále přetrvávají a kumulují se. Následně opět dochází k napadení oběti.

Fáze tohoto cyklu se opakují. Mohou se opakovat několik dní, týdnů, měsíců ale i roků. Dle autorů není cyklus domácího násilí univerzální a ke každému případu domácího násilí musí být přistupováno individuálně (Ševčík a Špatenková, 2011, s. 55).

1.4 Příčiny vzniku domácího násilí

Přestože je rodina považována za místo, kde by její členové měly najít lásku, vždy tomu tak není. A protože se nejedná o obecně přijímanou normu chování, je třeba se zabývat příčinami vzniku tohoto jevu. Příčiny vzniku pramení jak z chování dětí, tak z chování rodičů a vždy spolu toto chování souvisí (Vaníčková a kol., 1995, s. 28). Níže budou uvedeny základní příčiny domácího násilí.

Za hlavní příčinu domácího násilí můžeme považovat společnost, která v určitých případech zaujímá tolerantní postoj k domácímu násilí a často je k těmto situacím lhostejná (Úlehlová a kol., 2016, s. 14). Vaníčkova a kol. (1995, s. 31) doplňuje, že s tím souvisí kulturní podmínky života. V některých společnostech se setkáváme s patriarchálním modelem rodiny, kde je žena, společně s dítětem, považována za majetek muže, který je může nepřiměřeně trestat. Jinde je dítě považováno za majetek rodiny, z čehož vyplývá právo na zacházení dle úsudku rodičů. Dá se říci, že převážně sociální prostředí určuje přijatelnost či nepřijatelnost způsobů chování a často postavení člena rodiny v ní.

Další příčinou vzniku může být osobnost rodiče. Rodiči se vždy nestávají zcela vyrovnané osoby. Můžeme se setkat s rodiči, kteří trpí nějakou poruchou, narušující pozitivní vztah k dítěti. Jedná se o charakterovou nebo emocionální odchylku či nějakou duševní chorobu, kterou trpí buď oba nebo jeden z rodičů. Tyto odchylky rodičům nedovolují vytvořit si kladný vztah k dítěti, nemusí se vždy jednat o týrání z jejich strany, nicméně je velmi pravděpodobné, že tito rodiče budou své děti zanedbávat. U některých rodičů se může objevit i jiné deviantní chování, například alkoholismus či závislost na drogách (Vaníčková a kol., 1995, s. 28-29). Kocourková (in Gjuričová a kol., 2000, s. 17) doplňuje, že společně s rodiči s patologickými rysy se k domácímu násilí uchylují nevyzrálí, egocentričtí či narcističtí rodiče.

Vaničková a kol. (1995, s. 29) uvádí, že vliv na vznik domácího násilí má také transgenerační přenos násilných vzorců chování. Zkušenosti, které si rodič přináší ze své původní rodiny či způsoby řešení problémů, ovlivňují jeho chování k vlastním dětem a dalším členům rodiny. V raném dětství je pro dítě jeho rodina základním vzorem, a i přestože v dospělosti dojde

k jinému názoru, v situacích afektu se zpravidla aktivizují vzorce chování z dětství. Následky utrpěného traumatu se mohou projevovat různými způsoby a reakce na trauma je podmiňována věkem, fází vývoje, obrannými a adaptačními mechanismy. Kocourková (in Gjuričová 2000, s. 22) uvádí nesprávné převzetí vzorce chování devítiletého chlapce, který byl svědkem ubodání jeho matky otcem. Tento chlapec poté zůstal s příbuznými z otcovy strany a identifikoval se s chováním otce a jeho rodiny a matku považoval za sobeckou a uvěřil, že konflikt s otcem, který skončil její smrtí, vyprovokovala ona sama.

K domácímu násilí se také mohou uchylovat osoby, které řeší existenční problémy, ať již kvůli špatně placené práci nebo kvůli úplné ztrátě zaměstnání. Tyto situace často vyvolávají stres, který se projevuje nadměrným vztekem (Úlehlová a kol., 2016, s. 14).

Příčin vzniku domácího násilí je mnoho a není jednoduché je vymezit. V průběhu sociální praxe vzniklo několik teorií, které se snaží příčiny domácího násilí vysvětlit.

Jednofaktorové teorie

Nejdříve vznikly jednofaktorové teorie, které se rozdělují do tří skupin. Jedná se o:

1. Psychologická teorie – tato teorie se zaměřuje na povahu pachatele. Zkoumá jeho chování a jednání v konkrétních situacích a na základě tohoto pozorování se snaží sestavit profil pachatele domácího násilí. Tato teorie nezapomíná ani na oběť, u které zjišťuje, proč se obětí vůbec stala. Zjišťuje, zda pachatele záměrně neprovokuje, zda není pasivně hostilní nebo nedostatečně asertivní.
2. Sociobiologická teorie – je podporována např. absencí a nedostatečnou komunikací mezi partnery. Agresorovi, který je frustrován ze své momentální těžké životní situace, stačí jakýkoliv podmět k oprávněnosti násilného chování. Na tomto chování sehrává roli i oběť, která nedokázala svému partnerovi empaticky naslouchat a akceptovat jej bez kritického hodnocení. Tato teorie ukazuje například na rodiny, kde je obvykle muž jako hlava rodiny a automaticky se u něho předpokládá vyšší vzdělání a vyšší příjem, nicméně pokud tomu tak není, muži se snaží dominanci v rodině vymanit jinak.
3. Biologicko-genetická teorie – tato teorie je dnes pro svoji nedostatečnost používána okrajově. Příčiny vzniku domácího násilí vysvětluje na základě předispozic k agresivnímu jednání, nicméně nedokáže vysvětlit specifické situace tohoto aktu. (Čepíková, 2012, s. 19-20).

Čírtková (2002) popisuje multifaktorové přístupy v rámci teorií vzniku domácího násilí, které v dnešní době dominují. Multifaktorové přístupy můžeme, dle autora D. G. Duttona, jehož rozdělení autorka uvádí, dělit na čtyři příčiny, takto:

1. Makrosystémové příčiny – Makrosystém, tedy společnost, vytváří příznivé podmínky pro domácí násilí tím, že je zde udržována hierarchie hodnot, která je založena na dominanci mužů.
2. Exosystémové příčiny – Exosystém se skládá z formálních a neformálních sociálních struktur, které přímo ovlivňují a omezují chování jednotlivce – tvoří jeho sociální okolí. Toto okolí může být například charakteristické nízkou životní úrovní či nezaměstnaností, a to může být později startérem domácího násilí.
3. Mikrosystémové příčiny – tyto příčiny jsou úzce spjaté s rodinou samotnou a s riziky plynoucími z rodinného života, jako jsou například: předepsané role v rodině, hluboké poznání druhých (členové rodiny znají reakce na určité situace). Jak již bylo zmíněno v tomto prostředí lze odhalit domácí násilí obtížně. Rodina je jedna z nejuzavřenějších společenství lidí, které nedává nahlížet do svého soukromí.
4. Ontogenetické příčiny – ontogenetická rovina hledá příčiny v individuálních charakteristikách pachatele, oběti a jejich vzájemné interakce. Předpokladem je, že pachatel domácího násilí prošel specifickým ontogenetickým vývojem a díky němu se naučil určité nepříjemné situace řešit agresivním chováním. Jelikož přímý kontakt jedince s násilím v průběhu dětství může později vést ke kriminalitě (stává se také násilníkem) nebo k přijetí životní role oběti, a tak násilí akceptuje jako nutnou součást jeho života.

Bentovim (1998, s. 26-27) vysvětluje důvody vzniku násilí ještě jiným způsobem. K popisu využívá tzv. psychopatologická vysvětlení, ekologická vysvětlení neboli sociálně-kulturní modely a sociálně-interakční vysvětlení. Všechna vysvětlení budou popsána níže:

1. Psychopatologická vysvětlení – toto vysvětlení vzniku domácího násilí je spojováno s neschopností jedince kontrolovat impulsy k násilnému chování k partnerovi nebo dětem. Tyto impulsy vznikají na základě pocitů nespokojenosti, hněvu a podrážděnosti a jsou výsledkem vlastních nepříjemných zkušeností, například s týráním. Tyto negativní vlivy mají poté za výsledek neschopnost vytvářet normální vztahy. Dle autora je tato teorie nedostatečná, protože se nezabývá snahou pochopit, který jedinec se na základě jeho negativních zkušeností, bude v budoucnu dopouštět násilného chování.

2. Ekologická vysvětlení = sociálně-kulturní modely – tato teorie tvrdí, že lidské chování by mělo být posuzováno v širším kontextu. Uvádí zjištění, že společenská a ekonomická deprivace mění vysoce rizikové jedince, kteří mají náležité předpoklady, v pachatele týrání a zneužívání, přičemž použité násilí je pokus o vyřešení stresující situace. Dále autor uvádí názor, že někteří rodiče se mohou mezi sebou nebo i na dětech dopouštět násilí vlivem kulturního, společenského či rodinného nastavení. Přestože víme, jaké faktory napomáhají ke vzniku násilí, nelze dopředu předvídat, kdo a kdy se ho bude dopouštět.
3. Sociálně-interakční vysvětlení – tato vysvětlení jsou orientovaná na interakční procesy mezi rodičem a dítětem jak v rodinném kontextu, tak v kontextu širších sociálních struktur, protože pokud přemýšlíme o násilí, nemůžeme přehlížet vliv společnosti a společenské hodnoty jedince. Tato teorie se zaměřuje na otázku, proč se někteří rodiče uchylují k týrání a zneužívání. Autor uvádí, že násilí je výsledkem interakce v rámci systému, v němž nelze nalézt alternativní řešení nebo možnost násilí nějakým způsobem zbrzdit.

Existuje mnoho faktorů, které jsou spojovány s důvody vzniku násilí. Autoři se na některých z nich shodují, ty které jsou nejčastější, jsou zde uvedeny, nicméně teorií a vysvětlení pro vznik domácího násilí je mnohem víc.

Přestože se tato diplomová práce věnuje dětským obětem domácího násilí, bylo důležité popsat, jak probíhá domácí násilí i u dospělých, jelikož dospělí jedinci, ve většině případů rodiče dětí, děti a jejich následný vývoj ovlivňují. Proto je zde uveden i popis sociálního a ekonomického násilí. Teorie o příčinách domácího násilí souvisí s následnými dopady, kterými se tato práce bude věnovat v další kapitole.

2 Dopady domácího násilí na dítě

V rámci této kapitoly bude popsáno, jaký vliv má domácí násilí na jeho oběti. V tomto případě na děti. Domácí násilí ovlivňuje život nejen přímé oběti, ale i svědkovi tohoto činu, proto zde bude dítě popisováno nejen jako přímá oběť ale i jako svědek domácího násilí. Součástí této kapitoly bude také popis následků u různých druhů násilí.

2.1 Dítě jako účastník incidentů domácího násilí

Jak již bylo zmíněno, rodina by měla být nejbezpečnějším místem, ne vždy domu tak je. Rodina a její fungování mají velký vliv na vývoj dítěte. Dítě si z rodiny přebírá vzorce chování, které následně uplatňuje v dalším životě (Úlehlová a kol., 2009, s. 44). Ne ve všech rodinách se dítě cítí bezpečně. Těmito rodinami jsou právě ty, kde dochází k domácímu násilí.

Ze statistik z roku 2006 vyplývá, že až v 80 % rodin, ve kterých dochází k domácímu násilí, žijí děti. Dále bylo na základě výzkumu zjištěno, že téměř ve třech pětinách těchto rodin se násilí odehrává přímo před očima dětí (Bílý kruh bezpečí, 2007).

V případě, že je dítě svědkem domácího násilí, jedná se o situace, kdy na dítě nejsou vedeny přímé fyzické nebo verbální útoky. Nicméně, jak již bylo uvedeno i toto dítě je domácím násilím ohroženo. Dítě si na základě určitých situací, které vnímá, vytváří pohled na svět. V případě, že přihlíží incidentům domácího násilí, vnímá svět jako nebezpečný, nepředvídatelný a má pocit, že se tato situace nedá řešit. Dítě potřebuje vždy vysvětlit, proč se věci dějí tak, jak se dějí. Nicméně tohoto vysvětlení se mu nedostává, protože rodina, která je v zajetí kruhu domácího násilí, není schopna citlivě vnímat a naplňovat potřeby svých dětí, a tak si může dítě myslet, že za vše může ono samo (Úlehlová, 2009, s. 44-45). Kotková a kol. (2014, s. 27) uvádí, že je někdy pro dítě přijatelnější přijmout vlastní zodpovědnost za vzniklou situaci než bojovat s bezmocí, kterou situace přináší. Děti si pak dávají za vinu, že se měly chovat jinak, lépe se učit, pomáhat více rodičům apod. Situace může vygradovat až do takové míry, kdy si dítě vyčítá, že se narodilo, protože si myslí, že právě kvůli němu se rodiče hádají.

Každé dítě na vzniklou situaci reaguje jinak. Některé děti reagují pláčem nebo nářkem, některé se snaží vzniklou situaci ignorovat. Nicméně objevují se i případy, kdy se dítě snaží matku bránit, nicméně to je velice nebezpečné, protože může dojít ke zranění dítěte (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 121).

Dítě nemusí být pouze očitým svědkem domácího násilí, nicméně může se stát svědkem tzv. dvojité vazby, která se projevuje patologickou formou komunikace projevující se nesouladem

mezi verbálními a nonverbálními projevy mezi členy rodiny. Nejvíce rizikovou událostí, které dítě přihlíží, je rozvod či rozchod rodičů. Dítě je při něm ohroženo manipulací, popouzením nebo Münchausenovým syndromem by proxi, který se projevuje falešným označením jednoho rodiče jako pachatele trestného činu – například sexuálního zneužívání či jiné formy násilí. Rodič mlčky přihlíží neustálému vyšetřování dítěte s cílem potvrdit podezření. Situace rozchodu či rozvodu může vygradovat až do situace, kdy se dítě stává rukojmím ve sporu svých rodičů, kteří si skrze dítě vyřizují své problémy. Konflikt mezi rodiči může vyústit až únosem dítěte, buď v rámci republiky, nicméně objevuje se čím dál více případů, kdy je dítě uneseno do zahraničí. Tyto situace, kdy je dítě svědkem těchto událostí, jsou pro něho velice stresující a mají dopad do jeho budoucího života (Vaníčková, 2009, s. 17). V tomto popsaném případě se dá hovořit o tom, že je dítě týráno psychicky a vlastně se objevuje i sociální forma domácího násilí, jelikož není dítěti umožněn kontakt s jedním z rodičů.

Dítě, které je přímou obětí domácího násilí, čelí přímým fyzickým nebo psychickým útokům ze strany člena rodiny, nejčastěji rodiče. Z výzkumu, který prováděla organizace Rosa v roce 2007, vyplývá, že až 48 % dětí je týráno fyzicky a 39 % dětí psychicky (Úlehlová a kol., 2009, s. 45-46). Kotková a kol. (2014, s. 26) uvádí, že pokud je dítě přímou obětí domácího násilí, může cítit vztek vůči rodiči, který mu ubližuje, i na toho, který je situaci nedokáže řešit. Dítě nedokáže pochopit, proč mu rodič, kterého má tolik rádo, ubližuje.

Celkově je postoj dětí, které jsou oběťmi i svědky domácího násilí, ambivalentní. Dítě může agresora nadále milovat, ale zároveň k němu cítí nenávist za to, že ubližuje jemu nebo jinému členu rodiny (Matoušek a kol., 2016, s. 33). Dále autor uvádí závěry kvalitativní studie Barvíkové a Paloncyové z roku 2016. Autorky na základě výsledků sdělují, že respondenti, kteří otce – agresory nyní odmítají a vyjadřují nezájem o ně, ve skutečnosti touží po jejich pozornosti, zájmu a zejména po jejich sebereflexi, tedy po uvědomění si toho, že jejich jednání nebylo v pořádku.

2.2 Následky domácího násilí

V této podkapitole budou postupně rozebrány následky domácího násilí na dítě. Stejně jako rozlišujeme typy domácího násilí, můžeme i následky rozdělit do tří základních skupin.

Fyzické následky domácího násilí

Fyzické následky domácího násilí jsou zřejmé zejména bezprostředně po útoku. V případě aktivní formy domácího násilí se objevují modřiny, oděrky, popáleniny, obraženiny, zlomeniny, otřesy mozku a jiná závažná zranění, při kterých je nutná hospitalizace. V krajních

případech může dojít i k usmrcení dítěte (Úlehlová a kol., 2009, s. 59-60). Matoušek (2016, s. 37) ve své knize uvádí, že se u dětí objevují i psychosomatické obtíže, mezi ně patří například bolest hlavy nebo břicha, zvracení nebo pomočování. Mezi následky pasivní formy domácího násilí patří zejména špatný vývoj dítěte a také problémy ve vzdělávání, které se projevují špatným soustředěním a učením. Například bylo prokázáno, že 40 % dětí z rodin, kde se vyskytlo domácí násilí, má problémy v oblasti čtení (Buskotte, Vaníčková Horníková, 2008, s. 87).

Nesmíme opomenout, že zdravotní komplikace se mohou objevit již u nenarozeného dítěte, jestliže docházelo k fyzickým útokům na ženu již během jejího těhotenství. Tyto útoky mají za následek nízkou porodní váhu, předčasný porod nebo samovolný potrat (Matoušek, 2016, s. 37).

Psychické následky domácího násilí

V předchozím odstavci byly popsány fyzické následky domácího násilí, nicméně domácí násilí zanechává na dětech i psychickou újmu. Čírtková a Červinka (1994, s. 172) ve své knize uvádí, že emocionální újma je těžko objektivně vyjádřitelná, protože se odvíjí od prožívání oběti a souvisí s její osobností. Emocionální újma může mít podle autorů různou podobu.

Psychické následky domácího násilí se různí podle věku dítěte. Jiné psychické následky pozorujeme u adolescentů, kteří se s domácím násilím setkávali od útlého dětství a jiné u adolescentů, kteří se s ním setkali až v průběhu dospívání. Odborníci často rozdělují psychické následky na potíže internalizovaného typu, kdy zůstává negativní energie uvnitř jedince (Kotková, 2014, s. 27). Matoušek (2016, s. 34-35) k tomuto typu potíží doplňuje popis. Uvádí, že v případě internalizovaného typu potíží je dítě uzavřené do sebe a vyhledává samotu. Dále se objevují pocity méněcennosti, nízká sebeúcta a beznaděj. Beznaděj plyne z toho, že se pro dítě domácí násilí stává v podstatě společenské tabu, jelikož má zakázáno o něm s kýmkoliv mluvit a dítě má tak pocit, že mu nemůže nikdo pomoci (Buskotte, 2008, s. 87-89). Kotková (2014, s. 27) dále uvádí, že u mladších dětí může dojít k tzv. regresi, tedy k návratu do nižšího vývojového stádia, kde se dítě cítilo bezpečně. U dětí se mohou objevit i potíže, které nejsou viditelné, mezi ně patří například myšlenky na sebevraždu nebo dobře skryté sebepoškozování.

Dalším druhem potíží jsou potíže externalizovaného typu, tyto potíže jsou pro okolí daného jedince většinou lehce rozpoznatelné. Patří mezi ně záškoláctví, zhoršení školního prospěchu nebo potíže ve vztazích s vrstevníky, které se mohou projevit buď výrazným straněním nebo agresivitou (Kotková, 2014, s. 27). Matoušek (2016, s. 35) projevy agresivity ve své knize

rozebírá více dopodrobna a uvádí studii, kterou bylo prokázáno, že děti z násilného prostředí vykazují devětkrát větší pravděpodobnost užití slovní či fyzické agrese oproti těm, které vyrůstaly v bezkonfliktní domácnosti. Autor uvádí, že se násilné chování může objevovat i mezi sourozenci. Protože podobně jako k rodiči, může dítě zaujímat ambivalentní postoj i ke svému sourozenci, který je pro něho v určitou chvíli podporou, nicméně v jiných situacích může sloužit jako partner k „tréninku násilí".

Agresivita se může, jako následek domácího násilí, objevit i v dospělosti. Pro dítě může tato zkušenost z primární rodiny znamenat určitý způsob řešení konfliktů a problémů. Také může pro dítě v dospělosti znamenat jistý způsob zajištění si bezpečí pro sebe. Ne vždy se dítě z rodiny, kde k domácímu násilí docházelo, stane agresorem. Vždy záleží na pomoci odborníků, která je důležitá nejen bezprostředně po činu (Kotková, 2014, s. 27-28).

Jak bylo zmíněno, problémem, které způsobuje prožívání domácího násilí, jsou i potíže ve škole. Žáci z rodin, kde probíhá domácí násilí, často vykazují slabší výsledky a problémy v motorické a vyjadřovací oblasti. Tyto problémy mohou být způsobeny chováním rodičů, ale i nedostatečným spánkem. Potíže s nesoustředěním, které vede k horším školním výsledkům, mohou děti vést až k záškoláctví a nezájmu o školu. Tento nezájem se neprojevuje pouze u žáků základních škol, ale i u předškoláků, kteří si nejsou schopni ani spontánně hrát a družit se se svými vrstevníky. Špatné školní výsledky mohou mít dlouhodobé sociální důsledky. Mohou vést k nezaměstnanosti, chudobě, dokonce i k bezdomovectví, prostituci nebo ke kriminalitě (Matoušek a kol., 2016, s. 35-36).

Následky domácího násilí mohou vyústit až v posttraumatickou stresovou poruchu. Výskyt této poruchy je tím vyšší, čím větší pocit bezmoci oběti zažívají a čím méně se jim dostává pomoci (Úlehlová a kol., 2009, s. 62). Matoušek a kol. (2016, s. 36) doplňují, že dalšími příčinami vzniku jsou závažnost situace, trauma spojené s utrpením rodiče a časová blízkost. Posttraumatická stresová porucha může přetrvávat roky a je spojena s depresí, úzkostí, s bleskovými vzpomínkami a s poruchami chování. Dále se mohou objevit halucinace a u větších dětí i zneužívání návykových látek (Matoušek a kol., 2016, s. 36).

Úlehlová a kol. (2009, s. 63) ve své knize uvádí následující znaky posttraumatické stresové poruchy, která se u dětí, které byly účastníky domácího násilí, může projevit.

Autorka uvádí tyto projevy:

Osoba prožila traumatickou událost a prošla jedním nebo obojím z následujících:

- prošla nebo se stala svědkem události, kde došlo k úmrtí nebo při které hrozila smrt nebo vážné zranění,
- reagovala intenzivním strachem, beznadějí nebo zděšením. U dětí se toho může projevit neorganizovaným nebo neobvyklým chováním.

Traumatická událost je nadále prožívána následovně:

- objevují se neobvyklé úzkostné vzpomínky na událost, včetně myšlenek, obrazů a pocitů. U dětí se může objevit opakující se hra, kterou je trauma vyobrazováno,
- dále se objevují úzkostné sny o události,
- osoba jedná nebo se cítí jako by se traumatická událost opakovala. Objevují se flashbacky apod.,
- pokud je osoba vystavena něčemu, co připomíná traumatickou událost, pociťuje úzkost.

Postižená osoba se neustále vyhýbá situacím, jež připomínají traumatickou událost a její schopnost reagovat na podněty je snížena. Objevují se tři nebo více z následujících příznaků:

- vyhýbání se myšlenkám, pocitům nebo konverzaci spojenou s traumatem,
- vyhýbání se aktivitám, místům nebo lidem, jež vyvolávají vzpomínky na trauma,
- neschopnost vybavit si důležitou věc, která je spojena s traumatem,
- nízký zájem o vykonávání důležitých činností,
- pocit odloučení se od ostatních,
- omezení emočního rozsahu,
- změněný pohled na budoucnost (např. postižený neplánuje děti, sňatek nebo kariéru).

U postižené osoby se objevují poruchy rytmu aktivit. Objevují se dva nebo více z následujících:

- neschopnost odpočinku, potíže s usínáním a spánkem,
- potíže s koordinací, těkání po okolí,
- podrážděnost, přecitlivělost, výbuchy vzteku nebo neklid,
- nadměrná ostražitost,
- paranoidní vnímání,

- přehnané úlekové reakce,
- zvýšené pocení, záněty šlach, bolesti zad, hlavy, zubů a kloubů.

Dalším znakem je, že příznaky přetrvávají déle než jeden měsíc a zasahují do společenského a pracovního života postiženého.

Matoušek a kol. (2016, s. 36-37) jako další důsledky domácího násilí uvádí, noční můry, problémy s příjmem potravy a noční pomočování. Současně uvádí, že děti, které byly součástí domácího násilí, mají pocit, že jsou odlišné od jiných lidí a že je tato odlišnost zjevná na první pohled. Z obavy prozrazení jejich situace nesdílejí svá tajemství s vrstevníky. Dalším z mnoha následků může být i sebeobviňování, fantazírování o normálním životě nebo, jak již bylo zmíněno, pesimistické vidění budoucnosti.

Sociální následky domácího násilí

Mezi hlavní sociální následky patří izolace dětí. Tyto děti nejsou schopné si najít kamarády a mají odstup ve vztazích ke všem. Vyhýbají se bližšímu kontaktu s přáteli a odmítají si je vodit domů. Pokud si s kamarády vytvoří vztah, je velice intenzivní, nicméně končí neočekávaně, bez příčiny. U těchto dětí se často objevují problémy řešit konflikty (ROSA, 2014). Vágnerová (2008, s. 617) doplňuje, že zafixovaná zkušenost s ponižujícím statusem týraného dítěte, nízké sebevědomí a sebehodnocení a nedostatek sebeúcty u dětí procházející domácím násilím, může přetrvávat až do dospělosti. Oběti týrání mají i v dospělosti pocit vlastní bezvýznamnosti a jsou ochotni akceptovat horší sociální pozici. Mezi další sociální dopady patří problémy v oblasti rodičovských kompetencích. U osob, které si v dětství prošly domácím násilím, se objevují problémy v oblasti rozpoznání stresu u vlastních dětí a neschopnost vcítit se do pocitů dítěte. Jak již bylo zmíněno, v případě domácího násilí dochází k tomu, že dítě ztrácí zájem o školu a vzdělání. Tento nezájem souvisí s následnou nezaměstnaností, chudobou a případným bezdomovectvím. Na tyto problémy se nabalují další, v podobě prostituce, kriminality, zneužívání návykových látek a gamblerství (Matoušek a kol., 2016, s. 36-38).

Vzhledem k tomu, že každé dítě prožívá domácí násilí jinak, i jeho dopady se u každého projevují individuálně. Často závisí na intenzitě a délce trvání domácího násilí. Dále také na temperamentu a emocionalitě dítěte a také na vztahu k rodiči. Je důležité, aby dítě mělo možnost rychlé odborné pomoci. Druhy pomoci, kterou mohou dětské oběti domácího násilí využít, bude popsáno ve třetí kapitole.

3 Instituce zabývající se domácím násilím

Dětské oběti domácího násilí vyžadují komplexní pomoc ze strany mnoha institucí a organizací. Tato kapitola bude zaměřena na popis institucí, které poskytují první pomoc v případech domácího násilí na dětech a také na ty instituce a organizace, které poskytují následnou péči těmto osobám.

3.1 Intervenční centra

Intervenční centra tvoří nedílnou součást institucí, které pomáhají obětem domácího násilí. Právní ukotvení nalezneme v Zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, přesněji v §60a. Intervenční centrum je v zákoně zařazeno jako služba sociální prevence, zajišťuje pomoc všem obětem domácího násilí. Každý kraj je dle zákona povinný intervenční centrum zřizovat. Nicméně v rámci České republiky je těchto center celkem 16. Pomoc intervenčního centra je poskytována na základě vykázání ze společného obydlí podle Zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Po vykázání osoby ze společného obydlí, je intervenční centrum povinno do 48 hodin poskytnou oběti pomoc. O pomoc intervenčního centra může zažádat i samotná osoba ohrožená násilným chováním jiné osoby, se kterou sdílí společné obydlí. I bez tohoto podnětu je intervenční centrum povinno poskytnout pomoc ihned poté, co se o ohrožení osoby násilným chováním dozví. Intervenční centrum poskytuje ambulantní, terénní a pobytové služby. Veškeré poskytované služby jsou bezplatné (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).

Pomoc poskytovaná intervenčními centry

O nabízených službách, všech povinnostech a podmínkách poskytování služby, které intervenčním centrům dle zákona náleží, aktivně své zájemce informují pomocí letáků, informačních brožur umístěných v konzultačních místnostech, školách a zdravotnicích zařízeních, úřadech a jiných veřejně dostupných místech. V dnešní době naleznou zájemci veškeré informace i na internetu (Ševčík, Špatenková a kol. 2011, s. 144).

Cílovou skupinou jsou osoby ohrožené domácím násilím, osoby blízké osobám ohroženým domácím násilím, osoby, v jejichž okolí se domácí násilí odehrává a odborníci (PČR, OSPOD, právníci přestupkových oddělení, soudci, sociální pracovnice a všichni členové interdisciplinárních týmů) (Centrum sociálních služeb, 2019).

Ševčík, Špatenková a kol. (2011, s. 113) uvádí, že smyslem intervenčních center, které spolupracují s mnoha dalšími zařízeními a institucemi, je pomoci osobám ohroženým domácím násilím při řešení jejich krizové situace a při návratu k běžnému životu. Poskytují jim

individuální psychologickou a sociálně-právní pomoc. Do této pomoci patří socioterapeutické činnosti – poradenství, krizová intervence, psychologická a emocionální podpora, pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů. Dále pracovníci sociálního centra pomáhají klientům s vyřizováním osobních záležitostí. Konkrétně jim poskytují právní a sociálně-právní informace, klientům pomáhají při sepisování a podávání právních návrhů a také při komunikaci s úřady a poskytovateli sociálních služeb, případně s dalšími institucemi.

Jak již bylo zmíněno, intervenční centra poskytují ambulantní, terénní a pobytové služby. Ambulantní služby jsou poskytovány v prostřední intervenčního centra, zatímco terénní služby jsou poskytovány v místě bydliště uživatele, nebo na místě, které ohrožená osoba určí. Tento typ služby se využívá zejména u osob se zdravotním handicapem nebo u seniorů. Výjimečně u osob žijících v mimořádně složité sociální situaci. Z bezpečnostních důvodů je terénní služba intervenčního centra poskytována dvěma pracovníky centra. Poslední typ služby intervenčního centra, je pobytová služba. Tato služba je poskytována, pokud to umožňují technické a prostorové podmínky jednotlivých center. V případě, že samotné centrum nemá možnost poskytovat pobytovou službu v rámci svých prostor, má zřízeno krizové lůžko, nebo má mít navázanou spolupráci s jinými institucemi poskytující ubytování a stravu. V případě ohrožených dětí jsou to azylové domy pro matky s dětmi, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a další instituce (Ševčík, Špatenková, 2011, s. 144-145).

3.2 Orgán sociálně právní ochrany dětí

Vzhledem k výzkumné části této práce, která se převážně zabývá postupy orgánů sociálně právní ochrany dětí, bude tento státní orgán popsán více do hloubky.

Orgán sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) je státní instituce zřizovaná Ministerstvem práce a sociálních věcí (dále je MPSV). MPSV vykonává ve vztahu k sociálně právní ochraně dětí zejména legislativní, metodickou a kontrolní činnost. Dále přezkoumává pravomocné rozhodnutí krajských úřadů v odvolacím a přezkumném řízení (MPSV, 2014). V ČR mezi orgány sociálně právní ochrany dětí řadíme Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, MPSV, krajské úřady, Úřad práce a obecní úřady obcí s rozšířenou působností i obecní a újezdní úřady. Na obecních úřadech obcí s rozšířenou působností, na obecních a újezdních úřadech je funkce státu přenesena na příslušný úřad, tzn. že je sociálně právní ochrana dětí vykonávána s přenesenou působností (Matoušek, Pazlarová, 2016, s. 35).

OSPOD se zabývá dětmi (tj. nezletilými osobami do 18 let), jejichž rodiče prochází rozvodem, zabývá se úpravou styku dětí s rodičem, výživným apod. Další oblast, kterou OSPOD řeší je

náhradní rodinná péče a problematika trestné činnosti dětí a mládeže a jejich výchovné problémy. Zaměřuje se na prevenci sociálně patologických jevů a dále se zabývá trestnou činností páchanou na dětech, kam patří týrání, zneužívání, zanedbávání anebo ohrožování výchovy. Mezi klienty OSPOD patří děti, jejichž rodiče či zákonní zástupci zemřeli, neplní rodičovské povinnosti nebo nevykonávají a zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti. Dále jsou to děti, které vedou zahálčivý nebo nemravný život a neplní povinnou školní docházku, požívají alkohol nebo jiné návykové látky, živí se prostitucí nebo spáchaly trestný čin. Další cílovou skupinou jsou děti, které opakovaně utíkají od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za jejich výchovu a také děti, na nichž byl spáchán trestný čin ohrožující jejich život, zdraví či lidskou důstojnost, a to i v případě pouhého podezření ze spáchání takového činu (OSPOD Hlinsko, 2019). Dle Šefčíka, Špatenkové a kol. (2011, s. 122) je úkolem OSPOD zejména „*ochrana práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, na ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, a na působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.“*

Pomoc poskytovaná Orgánem sociálně právní ochrany dětí

V první řadě je nutné, aby OSPOD děti ohrožené domácím násilím vyhledal a vedl je ve své evidenci. Tuto povinnost mají veškeré obecní úřady. Dále může OSPOD postupovat na základě Manuálu pro pracovníky OSPOD a jiné pomáhající profese, který vydal Bílý kruh bezpečí v roce 2013, nebo na základě Metodického doporučení MPSV č. 3 z roku 2010, které popisuje postup OSPOD v případech domácího násilí. V tomto metodickém doporučení je uvedeno, že po zjištění nebo podezření na domácí násilí musí být provedeno šetření, díky kterému je možné zjistit co nejvíce informací o rodině a dítěti. Toto šetření probíhá na základě rozhovoru pracovníka OSPOD s rodiči ohroženého dítěte a s dítětem samotným, v závislosti na věku dítěte a stupni jeho rozumové vyspělosti. Dalším krokem, při pomoci ohrožené osobě, je analýza zjištěných informací s přihlédnutím k budoucímu riziku napadení této osoby. Na základě analýzy pracovník OSPOD posuzuje opatření na ochranu dítěte. Pracovník může přistoupit k uložení výchovného opatření, a to zejména k uložení napomenutí rodiče nebo jiné osoby narušující řádnou výchovu dítěte. Toto napomenutí může být uloženo jak násilnému rodiči, tak rodiči ohroženému násilím, jelikož ohrožená osoba často situaci neřeší, a tak se nepřímo podílí na týrání dítěte. V zájmu dítěte může OSPOD vydat rozhodnutí o uložení povinnosti rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte využít pomoc odborného poradenského zařízení. OSPOD je oprávněn obracet se na soud s odpovídajícími návrhy a podněty na ochranu dítěte. Pomoc dítěti spočívá v tom, že je vydáno předběžné opatření k prozatímní úpravě péče

o dítě, výživy dítěte nebo styku rodiče s dítětem. Dále je možné podat návrh na svěření dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo do ústavní výchovy. Na návrh OSPOD může soud přistoupit také k omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti či k jejímu pozastavení (Metodické doporučení k postupu sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí, MPSV ČR, 2010, s. 19-23). OSPOD dále zprostředkovává poradenskou pomoc podle konkrétních potřeb rodiče a dítěte, zejména pokud se jedná o úpravu výchovy a výživy dítěte, styku s dítětem a poskytování informací o dítěti. Dále pomáhá při uplatnění nároku na sociální dávky a může pomoci zprostředkovat psychologickou, socioterapeutickou nebo jinou odbornou pomoc (Metodické doporučení k postupu sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí, MPSV ČR, 2010, s. 26).

V případě, že se jeden z rodičů stane obětí domácího násilí, je třeba, aby OSPOD zachovával mlčenlivost, kterou mu ukládá Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Jedná se zejména o mlčenlivost o místě pobytu rodiče, který se stal obětí domácího násilí. Nejedná se pouze o mlčenlivost o místě pobytu rodiče, nýbrž i o mlčenlivost o všech údajích, které by mohly vést k zjištění místa pobytu tohoto rodiče s dětmi, tzn. OSPOD nesmí sdělovat telefonní spojení do zařízení, které poskytuje pobyt ohroženému rodiči a dítěti, jestliže by z tohoto údaje mohl násilný rodič vypátrat například adresu zařízení. Zaměstnanci OSPOD nesmí sdělovat jakékoliv údaje o místě pobytu nejen druhému rodiči, ale i policii nebo soudu, v případě, že ohrožený rodič neudělí písemný souhlas ke sdělení těchto údajů. Tato zvýšená ochrana údajů o místě pobytu ohroženého rodiče a dětí platí ve všech případech domácího násilí v rodině s nezletilým dítětem. Mlčenlivost o těchto údajích neslouží jen pro ohrožené rodiče s dětmi, ale i pro pracovníky zařízení, kde se rodič nachází. Předchází se tak nátlaku na tyto pracovníky ze strany násilného rodiče. Přestože jsou zaměstnanci OSPOD vázaní mlčenlivostí, je třeba myslet na to, že i násilný rodič má právo na informace o dětech. Dosažení tohoto práva je možné pomocí telefonického nebo písemného kontaktu dětí s násilným rodičem. Způsob komunikace záleží na nejlepším zájmu dítěte, na který hledí především pracovníci OSPOD (Metodické doporučení k postupu sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí, MPSV ČR, 2010, s. 23-25). Styk dítěte s násilným rodičem nemusí být pouze osobní, jedná se o jakoukoliv formu komunikace mezi násilným rodičem a dítětem, např. písemná, telefonická, e-mailová nebo komunikace prostřednictvím sociálních sítí (Úmluva o styku s dětmi, 91/2005 Sb.m.s., 2005).

Je třeba mít na paměti, že styk dítěte s násilným rodičem je právem dítěte, nikoli povinností. Pokud je kontakt s násilným rodičem v zájmu dítěte, musí být ze strany OSPOD podporován.

Je třeba brát v úvahu fakt, že dle Zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, přesněji dle § 6 odst. 1 písm. g) je za ohrožené dítě považováno i dítě, které bylo pouze svědkem domácího násilí. I v tomto případě OSPOD dbá na zájem dítěte a posuzuje, zda je kontakt s násilním rodičem pro něho vhodný. Zda je kontakt násilného rodiče a dítěte vhodný může být posuzován ve vztahu ke konkrétní formě domácího násilí, k vývoji domácího násilí, dále se posuzuje chování násilného rodiče, věk dítěte, reakce dítěte na prožité události v rodině a také názor dítěte na celou situaci (Metodické doporučení k postupu sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí, MPSV ČR, 2010, s. 23-28). Problém může nastat v případě, že je násilný rodič dítětem preferován. Může dojít k tomu, že se dítě začne s agresivním rodičem identifikovat. Násilný rodič může být z pohledu dítěte „bezpečnější" než submisivní rodič (= ohrožená osoba), který svým chováním může na dítě působit nerozhodně, nejasně a vágně. Dítě má poté pocit, že ho tento rodič nedokáže ochránit nejen před násilným rodičem, ale i dalšími hrozbami. Tato situace může být pro dítě neřešitelná, jelikož na jednu stranu má obavu z agresivního rodiče, ale na druhou stranu chce chránit slabšího rodiče. Dítě tedy něco jiného cítí a něco jiného může říkat. Tímto Dušková (2010, s. 5-6) poukazuje na to, že posoudit zájem dítěte není jednoduché.

Šefčík, Špatenková a kol. (2011, s. 125) uvádí, že v případech domácího násilí v rodinách, v nichž vyrůstají nezletilé děti, je nutná mezioborová spolupráce založená na vzájemné součinnosti a výměně informací všech institucí, které mohou v případě domácího násilí nějakým způsobem přispět k vyřešení celé situace. Jedná se zejména o OSPOD, intervenční centra, Policii ČR, soudy a ostatní odborníky státní správy, školských a zdravotnických institucí. Dále se mohou zapojit neziskové organizace, které poskytují sociální služby apod.

Spolupráce orgánů sociálně-právní ochrany dětí s intervenčními centry

Výše bylo popsáno, jakým způsobem OSPOD a intervenční centra fungují a jakou formu pomoci mohou obětem domácího násilí nabídnout. Dále bude popsáno, jak spolu mohou tyto dvě instituce spolupracovat.

V některých fázích případů domácího násilí v rodině, kde žije nezletilé dítě, může dojít k tomu, že se činnost OSPOD a činnost intervenčního centra může překrývat. Z tohoto důvodu je nutné, aby mezi těmito institucemi docházelo k úzké spolupráci. Pro OSPOD by neměl být dostačující fakt, že situaci rodič pobral s pracovníky intervenčního centra. Přestože intervenční centrum může rodiči nabídnout odpovídající pomoc, role OSPOD je v případě domácího násilí, kde je přítomno nezletilé dítě, nezastupitelná. Ať už je dítě obětí nebo svědkem domácího násilí, vždy

se dle zákona jedná o ohrožené dítě, a tak je spolupráce rodiny s OSPOD nutná. Postupy OSPOD a intervenčního centra musí být ve vzájemném souladu. Do činností OSPOD primárně spadá řešení situace nezletilého dítěte a přijetí opatření potřebných k ochraně jeho zájmů (Metodické doporučení k postupu sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí, MPSV ČR, 2010, s. 26-27). Pokud jde o intervenční centrum, to by mělo na základě Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zajišťovat koordinační funkci. Jelikož ve zmíněném zákoně v §60a odst. 4 je uvedeno, že *„součástí služby intervenčního centra je zajištění spolupráce a vzájemné informovanosti mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, OSPOD, obcemi, útvary Police České republiky a obecní policie, jakož i ostatními orgány veřejné správy.“*

Co se týče výměny informací mezi OSPOD a intervenčním centrem, zde může nastat problém vzhledem k mlčenlivosti, kterou jsou zaměstnanci OSPOD vázáni. Nicméně OSPOD je intervenčnímu centru oprávněn poskytovat informace v nezbytném rozsahu na základě § 57 odst. 3 Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Opačné poskytování informací, tedy poskytování informací intervenčního centra OSPOD, je jednodušší. Jelikož OSPOD může využít oprávnění žádat o bezplatné sdělení údajů potřebných pro výkon sociálně-právní ochrany dětí. Toto oprávnění nalezneme opět v Zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, přesněji v §53 odst. 1 (Metodické doporučení k postupu sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí, MPSV ČR, 2010, s. 27).

3.3 Vybrané organizace zaměřené na domácí násilí

V České republice existuje celá řada organizací, které se zabývají problematikou domácího násilí. V této práci budou zmíněny ty nejznámější. Jedná se o Bílý kruh bezpečí, sdružení ROSA a Fond Ohrožených Dětí.

Bílý kruh bezpečí

Bílý kruh bezpečí (dále jen BKB) je zapsaný spolek působící v celé České republice, který vznikl 4. 9. 1991. Účelem spolku je pomoc obětem trestné činnosti a prevence trestné činnosti. Mezi oběti trestné činnosti můžeme zařadit dětské oběti a svědky domácího násilí. Předmětem činnosti BKB je zejména materiální pomoc těmto obětem, zlepšení právního postavení osob poškozených trestnou činností. BKB se také podílí na informovanosti obyvatelstva i státních orgánů o problémech obětí trestné činnosti a na informovanosti o možnostech a prostředcích prevence trestné činnosti, tedy i domácího násilí. BKB spolupracuje s mnoha mezinárodními organizacemi zabývajícími se pomocí obětem trestné činnosti (Bílý kruh bezpečí, 2014).

BKB nabízí bezplatné, odborné, nestranné a diskrétní rady obětem trestných činů, svědkům a pozůstalým po obětech, včetně morální a emocionální podpory. Služby BKB nejsou omezeny věkem, tzn. mohou je využívat i děti, které se staly obětí či svědkem domácího násilí. Ve veřejném závazku registrovaných sociálních služeb BKB jsou uvedeny zásady poskytování sociální služby, kam patří – respekt, autonomie, bezplatnost, anonymita, mlčenlivost, dobrovolnost služby, profesionalita, individuální a motivující přístup, provázanost s jinými službami a dostupnost sociální služby. Dostupnost služby spolek zajišťuje pomocí dvanácti pracovišť v devíti regionech. Zde je poskytována přímá pomoc, která je postavena na osobním kontaktu se dvěma konzultanty, právníkem a odborníkem na psychologickou pomoc. Nyní je ve spolku 320 dobrovolníků. BKB má dle Zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách 13 registrovaných služeb, patří mezi ně například nonstop telefonní linka DONA pro pomoc lidem ohroženým domácím násilím, dále mají pro oběti domácího násilí k dispozici Intervenční centrum Ostrava pro osoby ohrožené domácím násilím v regionech Moravskoslezského kraje. Další činností spolku je pořádání přenášek pro širokou a odbornou veřejnost, dále pořádá semináře a výcviky. Spolek se podílel na osvětě prevence domácího násilí, a to například tím, že přispěl k vytvoření Zákona č. 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím a na základě podnětů ze strany BKB byl také rozšířen katalog práv poškozených v trestním řízení. Dále se podílí tím, že vydává velké množství letáků, brožur, manuálů a jiných tiskovin, které se zabývají problematikou domácího násilí. (Bílý kruh bezpečí, 2007).

Rosa – centrum pro ženy

Rosa – centrum pro ženy (dále jen Rosa) je nestátní nezisková organizace poskytující specializovanou pomoc ženám – obětem domácího násilí a jejich dětem v oblasti prevence násilí. Rosa vznikla v roce 1993 jako nadace a později roku 1998, se stala občanským sdružením a nyní se jedná o zapsaný spolek. Tento spolek pomáhá ženám a jejich dětem, které se staly oběťmi domácího násilí. Zaměřuje se především na odborné specializované poradenství a komplexní pomoc pro oběti domácího násilí. Jedná se zejména o krizovou intervenci, sociálně-terapeutické poradenství, pomáhá vytvářet bezpečnostní plán, dále poskytuje utajené azylové bydlení pro oběti domácího násilí a telefonickou krizovou pomoc pro všechny oběti domácího násilí. I spolek Rosa, podobně jako BKB, informuje širokou i odbornou veřejnost o problematice domácího násilí, a to prostřednictvím kurzů a seminářů, které spolek pořádá.

Azylové bydlení je poskytováno prostřednictvím azylového domu, který sídlí na utajované adrese. Tímto způsobem se spolek snaží chránit ženy a jejich děti před násilným partnerem/rodičem. Služba poskytuje nejen ubytování, ale i odbornou pomoc prostřednictvím

sociálně psychologického poradenství, které by ženám mělo pomoci vyrovnat se se zkušeností s násilím a napomáhá jim vrátit se do běžného samostatného života. Základním principem utajovaného azylového domu je hájení práv obětí domácího násilí. Obětí domácího násilí se v tomto případě rozumí žena a její děti, které jsou aktuálně ohroženy na životě násilným partnerem/rodičem, jsou v nepříznivé sociální situaci a nejsou po určitou dobu schopni situaci zvládnout vlastními silami. Jak již bylo zmíněno, utajovaný azylový dům neposkytuje pouze pobytové služby, poskytuje i pomoc při zajištění stravy, a to pomocí připraveného zázemí k zajištění stravy pro klientky i jejich děti. S klientkami je sociální pracovnicí vytvořen individuální plán, na jehož základě je možné ženám pomoci v oblasti vyřizování dávek hmotné nouze a státní sociální podpory. Mají možnost využít pomoc při sepisování soudních návrhů, s čímž souvisí i možnost konzultace ohledně sociálně právní problematiky. Sociální pracovnice pomáhá klientkám při hledání bydlení a zaměstnání a podporuje je v náročných situacích. Mezi další služby, které utajovaný azylový dům nabízí patří sociálně terapeutické skupiny, dětské skupiny, kluby pro maminky s dětmi a individuální psychologické konzultace pro ženy. Azylový dům je co nejvíce přizpůsoben dětem, je zde k dispozici herna, studovna, pohádkové a dobrodružné DVD, knihy, počítač, který mohou děti využít ke studiu i k trávení volného času. Pro dítě může být pobyt v azylovém domě nepříjemný z toho důvodu, že nemá možnost vodit si sem své kamarády, nemůže se nikomu svěřit, kde bydlí a také ho nikdo nemůže do azylového domu doprovázet. I přesto je tento pobyt pro dítě žádoucí. Dítě se zde učí, že násilné chování není v pořádku a nikdo se k němu ani k nikomu jinému takto chovat nemůže. Na toto téma a na mnoho dalších probíhají sezení s dětskou psycholožkou. Pobyt je pro dítě pozitivní i z toho důvodu, že se zde dítě cítí v bezpečí, jelikož je on i jeho matka oddělena od násilného partnera/rodiče.

Bydlení je v azylovém domě poskytováno na zkušební dobu, která je stanovena na 1 měsíc a pak je možné pobyt prodloužit, dle zákona nejdéle na 1 rok. Nicméně, protože je situace žen mnohdy velmi složitá a není možné ji vyřešit během stanovené lhůty, spolek Rosa napomáhá klientkám s hledáním vlastního bydlení od počátku spolupráce a po odchodu z azylového domu ženám nabízí možnost docházet na konzultace do Informačního a poradenského centra Rosa.

Ženy mohou využívat i sociální poradenství, přestože nejsou ubytované v utajovaném azylovém domě. Konzultace, které jsou bezplatné, probíhají vždy na základě telefonického objednání. Konzultace mohou probíhat osobně, telefonicky nebo prostřednictvím internetu. Měly by ženám – obětem domácího násilí pomoci řešit jejich nepříznivou sociální situaci, dále mohou být zaměřeny na orientování se ve svých právech apod. Odborné sociální poradenství

by mělo ženy vést ke stabilizaci situace a k začlenění do běžného života bez přítomnosti násilí. Zmíněnými službami se snaží ochránit nejen samotné ženy, ale i jejich děti, které byly součástí incidentů domácího násilí.

Třetí službou, kterou spolek Rosa poskytuje, je bezplatná telefonická krizová pomoc. Nejedná se o nepřetržitou telefonickou pomoc. Rozpis časů, kdy je možné SOS linku Rosa kontaktovat, nalezneme na jejich webových stránkách.

(ROSA – centrum pro ženy, 2014)

Fond Ohrožených Dětí

Fond ohrožených dětí (dále jen FOD) je nevládní nezisková organizace, která vznikla v roce 1990 na základě iniciativy pěstounů a osvojitelů. FOD nabízí pomoc pro týrané, zanedbávané, zneužívané a opuštěné či jinak sociálně ohrožené děti. V současné době provozuje 15 zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc s názvem Klokánek. Kapacita všech Klokánků je 322 míst. FOD pomáhá ohroženým dětem komplexním systémem sociálních služeb tak, aby se jak dítěti, tak jejich blízkým dostalo té nejlepší pomoci. FOD pomáhá dětem více způsoby. V případě, že je dítě ohroženo ve svém původním prostředí, nabízí FOD službu Klokánku, který představuje zařízení vyžadující okamžitou pomoc. Ohrožené dítě je do Klokánku přijato na základě žádosti rodiče, soudního rozhodnutí, žádosti OSPOD i na základě žádosti dítěte, nebo osoby, která dítě nalezne v krizové situaci. Klokánek nabízí namísto ústavní výchovy přechodnou rodinnou péči na dobu, dokud se dítě nemůže vrátit do své původní rodiny nebo není nalezena náhradní rodinná péče. Přibližná doba, kterou dítě tráví v Klokánku je půl roku, poté se vrací buď do své původní rodiny anebo odchází do náhradní rodinné péče, k čemuž dochází pouze v 30% případů.

Další pomoc, kterou do roku 2014 FOD nabízel bylo vyhledání nové náhradní rodiny, v případě, že situaci dítěte nebylo možné vyřešit sanací původního prostředí. Třetí oblastí pomoci je intenzivní zapojování do legislativních procesů v oblasti sociálně-právní ochrany dítěte.

(FOD, 2012-2019)

Mezi další organizace, které v práci nejsou popsány, patří ProFem o.p.s., Acorus, ADRA, Dětské krizové centrum, Nadace Naše dítě apod.

3.4 Interdisciplinární přístup v případech domácího násilí

Vzhledem k výše uvedeným institucím, které jsou s řešením případů domácího násilí úzce spjaty, bude v této podkapitole popsána spolupráce mezi nimi a dalšími aktéry, kteří v řešení případů domácího násilí vystupují. Jejich spolupráce je velice důležitá, jelikož každý z aktérů je odborníkem na určitou oblast, ve které potřebuje oběť či svědek domácího násilí pomoci.

V úvodu podkapitoly je třeba vysvětlit termín interdisciplinární přístup. Interdisciplinární přístup se dá vydefinovat mnoha způsoby. Například Hanušová a Hellebrandová (2006, s. 5) popisují interdisciplinární přístup jako spolupráci a kooperaci více odborníků. Důvodem interdisciplinární spolupráce je fakt, že ochranu klienta nezajišťuje pouze jeden resort či instituce, ale vždy je nutné propojení více institucí, aby byla ochrana komplexní a rychlá. S jinou definicí přichází Bronstein (2003), který interdisciplinární přístup chápe jako „mezilidské procesy, skrze které příslušníci odlišných disciplín spolupracují na dosažení či produkovaní společných cílů či výstupů." Interdisciplinární týmy by měly být tvořeny především zástupci Policie ČR, kteří jsou často u případů domácího násilí mezi prvními. Spolupráce s Policií ČR je třeba z toho důvodu, že je nutné si předávat informace o vyhodnocení situace z jejich strany, a také si předat informace o pachateli a jeho chování. Jako další nesmí chybět pracovníci OSPOD, kteří v řešení případu domácího násilí zastupují zájem dětí, další jsou poskytovatelé sociálních služeb, kam patří například Úřad práce, azylové domy, krizová centra, poradny pro rodiny apod.. V neposlední řadě by měli být součástí zástupci zdravotnických zařízení a dalších institucí státní správy, regionální i místní samosprávy. Vytvořením a následnou koordinací interdisciplinárních týmů se zabývá koordinátor pro oblast domácího násilí na krajské úrovni. Tímto koordinátorem je pracovník intervenčního centra, který svolává setkání, která probíhají formou kulatých stolů. Dále probíhají konference, přednášky a pracovní besedy na regionální či místní úrovni. Cílem výše zmíněných setkání je výměna informací k dané problematice, nastavení spolupráce a diskuse nad určitými případy. Setkání také slouží pro další vzdělávání členů interdisciplinárního týmu (Šefčík, Špatenková, 2011, s. 149-151).

Třetí kapitola diplomové práce se zabývá institucemi, které nejčastěji spolupracují nejen s dětskými oběťmi domácího násilí. Nicméně je třeba zmínit, že institucí zabývající se touto problematikou je daleko více. V této práci jsou zmíněny ty, které jsou v literatuře vyzdvihovány jako jedny z nejdůležitějších. Velké množství institucí zabývající se domácím násilím, vypovídá o kvalitě služeb, které jsou obětem domácího násilí v České republice nabízeny.

4 Specifika práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí

V této kapitole budou popsána specifika práce s dětmi, které se staly oběťmi nebo svědky domácího násilí. Jelikož je výzkumná část zaměřena především na metody práce sociálních pracovníků OSPOD, v této kapitole bude popsáno, jakým způsobem s dětmi spolupracují právě pracovníci OSPOD, ale nebude opomenuta ani práce ostatních sociálních pracovníků. Dále zde bude popsána role sociálního pracovníka při práci s touto cílovou skupinou a způsob vhodné komunikace s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí.

4.1 Sociální práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí

Obecně lze říci, že nejdůležitější při práci s obětí domácího násilí je upřednostnění jejího zájmu. Při lehčích formách domácího násilí si často oběti přejí pouze pomoc namísto trestu pro násilnou osobu. Sociální pracovníci by si měli být vědomi, že oběť domácího násilí se často cítí zahanbená, ponížená, vystrašená anebo si může dávat vznik domácího násilí za vinu. Taková oběť potřebuje podporu a ujištění, že v této situaci není sama. Zejména u dětí by měli sociální pracovníci dávat pozor na sekundární viktimizaci (Čírtková, Vitoušová in Matoušek, 2010, s. 240-241). K sekundární viktimizaci může dojít například při opakovaných výsleších ať již ze strany Policie ČR nebo ze strany sociálního pracovníka, kterému výpověď dítěte slouží k posouzení situace. Matoušek (2013, s. 223) uvádí, že posuzování situace ohroženého dítěte není jednoduchá. Při posuzování takovéto situace, jak již bylo výše popsáno, je nutná spolupráce sociálního pracovníka s dalšími odborníky. Autor uvádí, že dítě je biopsychosociální individualitou, a proto je nutné každého jedince posuzovat z hlediska zdravotního, psychologického a sociálního či sociálně právního. Sociální pracovník pro posouzení situace ohroženého dítěte potřebuje pomoc ze strany sociálně orientovaného pediatra a dětského psychologa. V některých případech sociální pracovník k posouzení situace dítěte potřebuje zapojit i další odborníky, například neurologa, dětského psychiatra, speciálního pedagoga a také právníka. Sociální pracovník by měl vždy brát v potaz, že dítě ohrožené domácím násilím nebo jinými nepříznivými jevy, je třeba posuzovat v rámci jeho „sociálněekologického pole“. Sociální pracovník by měl v první řadě sestavit tým odborníků, se kterými se bude podílet na řešení situace dítěte. Tento tým by měl vždy zmapovat, jak mikrosociální systém dítěte, tedy jeho rodinu, popř. jiné osoby emočně významné pro dítě, tak mezosociální systém dítěte, kam spadá škola, vrstevníci a blízcí sousedé a známí. Dále je důležité, aby byly posouzeny zdroje podpory a rozvoje a zdroje ohrožení a újmy v těchto systémech. Pozornost by měla být věnována také makrosytému a všem jeho zdrojům, možnostem, omezením a nabídkám standartních řešení.

Při zaměření na práci OSPOD je důležité znovu zmínit, že veškeré činnosti sociálních pracovníků OSPOD vždy směřují k zájmům a blahu dítěte. Sociální pracovníci OSPOD postupují dle Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, který stanovuje, že mají vykonávat preventivní a poradenskou činnost.

Mezi základní preventivní činnosti dle Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, patří vyhledávání dětí uvedených v § 6. Toto vyhledávání se odborně nazývá depistáž, jež Kuzníková a kol. (2011, s. 55) popisují jako aktivní vyhledávání klientů sociálním pracovníkem. Mezi preventivní činnosti můžeme také zařadit případové konference, které by měly vést k řešení konkrétní situace ohroženého dítěte a jeho rodiny. Dále se jedná o projednávání chování rodiče ve vztahu k dítěti anebo projednávání nedostatků ve výchově dítěte. Další preventivní činnost vykonávají obecní úřady s rozšířenou působností. Jejich prevence spočívá v tom, že sledují nepříznivé vlivy působící na děti a zjišťují příčiny jejich vzniku. Po zjištění příčin vzniku nepříznivých vlivů, pak obecní úřady s rozšířenou působností činí opatření k omezení těchto vlivů na děti. Mezi opatření, které vede k omezení nepříznivých vlivů na dítě, patří individuální plán ochrany dítěte, který popisuje příčiny ohrožení dítěte, stanovuje opatření k zajištění ochrany dítěte, dále napomáhá rodině ohroženého dítěte a vede k posílení funkcí rodiny. Tyto činnosti jsou ohraničeny časovým plánem, který stanovuje dobu, za kterou mají být splněny, a to ve spolupráci s rodiči nebo jinými odpovědnými osobami za výchovu dítěte, dále s dítětem a odborníky, kteří se podílejí na řešení situace dítěte v rodině.

Poradenská činnost ve vztahu k ohroženému dítěti dle § 6, kam spadají i děti ohrožené domácím násilím, může, dle Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, obec s rozšířenou působností nařídit rodiči využít odbornou poradenskou pomoc, v případě, že rodič není schopen řešit problémy s výchovou dítěte anebo nevyužil možnosti odborné poradenské pomoci, která by vedla k překonání problémů rodiny a k odvrácení umístění dítěte do náhradní rodinné péče.

Výše byla popisována specifika práce pro děti, které se staly svědky domácího násilí. Nyní zde bude popsáno, jakým způsobem je možné pracovat s dítětem, které je obětí domácího násilí.

V případě, že je dítě přímou obětí domácího násilí je nutné znemožnit násilné osobě kontakt s dítětem, je-li to v nejlepší zájmu dítěte. Jak již bylo zmíněno, rodič má samozřejmě právo na to stýkat se s dítětem, stejně jako má dítě právo na kontakt s rodičem. Nicméně je důležité zdůraznit, že se jedná o právo nikoli povinnost. Pokud na základě rozumové a volní vyspělosti, dáme dítěti právo rozhodnout se, že se s násilným rodičem nechce stýkat, je bezpředmětné zjišťovat důvody, proč tomu tak je. Názor na to, zda je pro dítě kontakt s násilným rodičem

vhodný se liší. Některé ženské nevládní organizace tvrdí, že násilníci nemají na kontakt s dítětem právo, OSPOD to vnímá jinak. Dle OSPOD je pro dětský vývoj kontakt s druhým (násilným) rodičem nezbytný (Voňková, Spoustová, 2016, s. 150-151).

V případě domácího násilí je názor dítěte na celou situaci důležitý. Dítěti bychom měli dát možnost vypovídat se o rodinné situaci před kompetentní osobou, abychom mu dali jistotu a důvěru v sebe samého. Názor dítěte by neměl být brán na lehkou váhu a měla by mu být přikládána velká pozornost. Pro vytvoření názoru dítěte na celou rodinnou situaci, by mu měly být poskytnuty dostatečné informace. Tvrzení, že je lepší dítě eliminovat a nezatěžovat jej například výslechem soudního řízení je špatné a může vést k další traumatizaci dítěte, které si poté přijde méněcenné (Voňková, Spoustová, 2016, s. 163).

V případě traumatu, ať již ze špatného zacházení nebo výše popisovaného traumatu, je možná psychoterapeutická pomoc, až v případě, že bylo zabráněno dalšímu nevhodnému zacházení s dítětem ze strany násilníka. Pomocí psychoterapeutické pomoci je dítěti umožněno zpracovat traumatické zážitky. Jelikož bývá dítě v menší či větší míře postiženo posttraumatickým stresový syndromem, je vhodné tuto terapii využívat i několik let po prožitém traumatu. Psychoterapie dává dítěti možnost k vyjádření se a prozkoumání pocitů, které souvisejí se špatným chováním rodičů. Dává mu možnost realisticky nahlédnout na jeho odpovědnost za vzniklou situaci. Jelikož má dítě často pocit, že za vznik domácího násilí, kterého se na něm někdo dopouštěl, může ono samo. Další důvod, proč by dítě mělo postoupit psychoterapii je snížení strachu a úzkosti dítěte, jeho agresivity a asociálních projevů, které jsou popisovány ve druhé kapitole této práce. Péče o dětské oběti domácího násilí je zajišťována buď prostřednictvím individuální terapie nebo formou docházkových programů ve stacionáři (Matoušek a kol., 2010, s. 33-34).

4.2 Role sociálního pracovníka při práci s dětmi

V případě, že je dítě vystaveno nepříznivým vlivům, například je součástí incidentů domácího násilí, je málo pravděpodobné, že situaci vyřeší samo, vlastními silami. V některých případech může dítě využít pomoci blízkého okolí, ale ne vždy je tato pomoc možná a pokud ano, tak nemusí být dostačující. V tomto případě se dítě může obrátit na odborníka – sociálního pracovníka.

V této kapitole bylo již několikrát řečeno, že je důležitá participace více odborníků, kteří zpravidla tvoří tým. Sociální pracovník má v tomto týmu nezastupitelnou roli. Role sociálního pracovníka při práci s ohroženým dítětem je velice důležitá. Na sociální pracovníky jsou

kladeny zvláštní požadavky. V první řadě se musí přizpůsobit způsobu komunikace této cílové skupiny, a to nejen obsahově, ale i formou. Sociální pracovník by vždy měl dítěti vytvořit bezpečné a důvěrné prostředí, toho může dosáhnout právě vhodnou komunikací. Díky tomu, že se dítě cítí v bezpečí, je práce s ním jednodušší. Lépe se hledají cesty k naplňování kroků, které vedou k řešení nepříznivé sociální situace. Podrobněji se vhodné komunikaci bude věnovat následující podkapitola. Po zvolení způsobu komunikace je také nutné, aby sociální pracovník správně vyhodnotil, jaké metody práce využije. Jelikož se dítě sále vyvíjí a jeho dovednosti a kompetence se teprve vytvářejí, je třeba zařadit mimo jiné i aktivity výchovné, vzdělávací a aktivizační, případně herní metody (Sociální novinky, 2017). Například terapeut a s ním spolupracující sociální pracovník v Intervenčním centru v Pardubickém kraji při práci s dětmi využívá Sandplay, neboli hru v písku.

Vzhledem k zaměření se na práci sociálních pracovníků OSPOD ve výzkumné části, je vhodné blíže popsat roli sociálního pracovníka této instituce. Pracovníci OSPOD bývají rozděleni dle toho, jaké oblasti v péči o děti se věnují. S dětmi, které se staly svědky nebo oběťmi domácího násilí se zabývají kurátoři pro mládež anebo sociální pracovníci, kteří řeší nevhodné způsoby zacházení rodičů s dětmi v rámci syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, včetně případů domácího násilí (Matoušek, Pazlarová, 2016, s. 38). Náplní práce sociálních pracovníků OSPOD je především šetření v rodinách dětí a obecně prostředí, kde dítě žije. Díky tomuto šetření sociální pracovníci zjišťují, v jakém prostředí a jakým způsobem jsou naplňována práva dítěte. Toto šetření může provádět na základě vlastního rozhodnutí nebo na základě rozhodnutí soudu (Knotová a kol., 2014, s. 23). Matoušek a Pazlarová (2016, s. 8) popisují roli sociálního pracovníka OSPOD následovně *„Faktický výkon role sociálního pracovníka OSPOD spojuje roli hodnotitele klientů, jejich obhajovatele, poradce, zprostředkovatele dalších služeb, poskytovatele přímé pomoci, mediátora, administrátora, vyhodnocovatele kvality své práce, obhajovatele i vysvětlovatele vlastní práce v rámci vlastního úřadu, koordinátora činnosti jiných pomáhajících nebo zasahujících subjektů, plánovače rozvoje sociálních služeb. Někdy je to i role oznamovatele skutečnosti, že byl porušen zákon.“* Podle autorů je úkolem sociálního pracovníka OSPOD nalézt rovnováhu mezi pomocí a kontrolou. Uvědomují si však, že se tyto aspekty mohou při práci s jedním případem různě měnit. Janebová a Musil (2007, s. 58) upozorňují na to, že je pro sociální práci typické, že nemá jasně stanovena žádná absolutní pravidla a kritéria, jak by měli v určitých situacích pomáhající profese postupovat. Vzhledem k formulaci zákonů je možné postupovat individuálně a rozhodovat se podle vzniklé situace, a ne vždy stejně. Dále uvádí, že některé oblasti působení

nejsou pokryty žádnou legislativou a *„vodítka v podobě etického kodexu a standardů kvality jsou spíše orientační“*. Tímto je možné poukázat na to, že role sociálního pracovníka při práci s jakoukoliv cílovou skupinou, a tedy i s dětmi není jednoduchá. Tato nejistota sociálních pracovníků, klade vysoké nároky na schopnost rozhodovat se v nejednoznačných situacích. Jednou z takových nejednoznačných situací může být právě i domácí násilí, jehož prokázání je vždy složité.

4.3 Komunikace s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí

Na začátku této podkapitoly by bylo vhodné popsat, co to komunikace je. Podle Matouška (2008, s. 85) se jedná o sdělování informací mezi lidmi a zvířaty. Informace můžeme sdělovat pomocí všech existujících slovních i mimoslovních prostředků. Podle autora je komunikace sociální jednání, které ustanovuje nějakou formu společenství a v některých případech i realitu.

Pro komunikaci v sociální práci je důležité, aby sociální pracovník s dětským klientem navázal prvotní kontakt, což mimo jiné znamená získat si důvěru dítěte. V případě, že získá důvěru dítěte, teprve poté je možné věnovat se určitým tématům. Díky získané důvěře si také vytváříme vztah s dítětem, který je spojujícím prvkem mezi sociálním pracovníkem a klientem. Právě komunikace je nástrojem pro utváření onoho vztahu. Dobrý vztah sociálního pracovníka s klientem – dítětem by měl zahrnovat respekt, dobrý úmysl, flexibilitu, zmíněnou důvěru a partnerství (Mahrová, Venglářová, s. 97-98 a 104). Při komunikaci s dítětem je vhodné používat jednoduchá slova, nevyužívat mnoho odborných výrazů a sociální pracovník by měl řeč přizpůsobit vývojové úrovni dítěte. Je důležité, aby bylo dítě vždy seznámeno s tím, co se od něho očekává a jaký bude sled dílčích kroků (Kyle, 2008, s. 46). Weiss (2005, s. 118-119) doplňuje, že kromě užívání jednoduchých slov, by sociální pracovníci měli využívat i jednoduché věty. Jednoduché v tom smyslu, aby v nich nebylo obsaženo více myšlenek či návrhů, které by mohly být i v rozporu. Autor upozorňuje na to, že například u zneužívaných dětí by sociální pracovníci neměli využívat otázky s otevřeným koncem a uvádí, že je nepřípustné hodnotit případného pachatele či jeho čin. Je nutné mít na paměti, že pro dítě je důležité vytvořit bezpečné prostředí, které sociální pracovník, dle Vymětala (2004, s. 101), tvoří pomocí stanovení hranic. Hranice jsou, ze strany sociálního pracovníka, vytyčeny pomocí formálního rámce, konzistentního chování, diskrétnosti a projevu zájmu o klienta.

Při komunikaci s dítětem je nutné věnovat prostor přáním a potřebám dítěte. Pro dítě může být zjišťování jeho názoru na situaci, která se kolem něho děla nebo děje, velice důležité. Pokud sociální pracovník napomáhá dítěti probíhající situaci v jeho životě pochopit a dává mu

možnosti, jak zpracovat aktuálně prožívané emoce a negativní fakta, může to mít i terapeutický efekt. V tomto případě je třeba, aby byl sociální pracovník dostatečně vzdělán v tom, jak s dítětem jednat. Pro dítě je taktéž důležité, aby se někdo zajímal o jeho názor, cítí se více respektováno (Pemová, Ptáček, 2015, s. 20-22). Vzhledem k tomu, že se při své práci sociální pracovník setkává s dětmi různého věku, je nezbytné, aby komunikaci věku dítěte přizpůsoboval. U dětí předškolního věku není vhodné využívání metafor, ironií a analogií. Při komunikaci s takto malým dítětem je důležité si ověřovat, zda sděleným informacím rozumí. Děti školního věku často vědí, jaké odpovědi chce sociální pracovník slyšet. Uvědomují si, že chování rodičů vůči nim není v pořádku, ale chtějí je chránit, a tak odpovědi modifikují dle toho, jaké si myslí, že by je měl sociální pracovník slyšet. U těchto dětí je důležité udržet si jejich důvěru, protože po jejím porušení je pak velmi obtížné ji znovu získat. Dospívající od sociálního pracovníka očekávají, že s nimi bude jednat jako se sobě rovnými a nebude je považovat za malé dítě (Pemová, Ptáček, 2015, s. 27-28).

Prověřování podezření na nevhodné zacházení s dítětem v rodině, kam dozajista spadá i domácí násilí, řadí sociální pracovníci k náročným situacím (Matoušek, Pazlarová, 2016, s. 51). V těchto náročných situacích mohou sociální pracovníci přistupovat k tomu, že dítě chtějí z jednání vyloučit. Tento postup je pro práci s dětmi nevhodný. Děti se k situaci, ve které se ocitají, chtějí vyjádřit. Přestože by se jednalo o malé dítě, se kterým není komunikace jednoduchá, sociální pracovník může namísto verbální komunikace využít komunikaci pomocí kreseb, mimiky nebo gest. Dítěti jeho zapojení do řešení situace přináší jistotu toho, co se bude v budoucnu dít (Winter, 2011, s. 32).

Čtvrtá kapitola, která popisuje specifika práce s dětmi, které byly součástí incidentů domácího násilí, je zaměřena především na práci sociálních pracovníků OSPOD. Na práci sociálních pracovníků s dětmi se dá nahlížet z různých úhlů pohledu. Tento popsaný úhel pohledu souvisí s výzkumnou částí, která se prací sociálních pracovníků OSPOD zabývá. Jak bylo zmíněno, sociální práce s touto cílovou skupinou není jednoduchá a velice záleží na správném přístupu sociálního pracovníka, který není vždy jednoznačně stanovený, což bylo v této kapitole také uvedeno.

5 Shrnutí teoretické části

Předchozí text, který je členěn do čtyř kapitol, se věnuje popsání problematiky domácího násilí v teoretické rovině. První kapitola tvoří souhrnný popis této problematiky. Na začátku kapitoly nalezneme několik definic, které vysvětlují, co je domácí násilí. Následně jsou zde uvedeny formy domácího násilí, mezi které patří fyzické násilí, psychické a sexuální násilí. V předložené práci jsou uvedeny i sociální a ekonomické násilí, kterými děti nejspíše být ohroženy nemohou, nicméně může jím být ohrožen jejich rodič a na dítě se poté stává svědkem tohoto násilí. Rizikem může být, že si dítě převezme vzorce násilného rodiče a v dospělosti se k těmto typům násilí uchýlí také. V této kapitole nalezeme popis cyklu domácího násilí a příčiny vzniku tohoto jevu.

Následující kapitolu tvoří popis dopadů domácího násilí, které dítě prožije. Je obecně známé, že si dítě nese následky domácího násilí celý život. V rámci této kapitoly jsou následky rozdělené na fyzické, psychické, kde je popsána i posttraumatická stresová porucha a následky sociální, kam například spadá špatné navazování kontaktů s lidmi. Třetí kapitola tvoří popis institucí, které se zaměřují na pomoc dětským obětem domácího násilí. Tato kapitola je pro předloženou práci velice důležitá, jelikož poskytuje popis práce orgánu sociálně právní ochrany dětí a intervenčních centrech, na které se zaměřuje výzkumná část. Vzhledem k tomu, že mezi těmito institucemi probíhá úzká spolupráce, je zde tato spolupráce definována. Jednou z podkapitol je také popis organizací, které se zaměřují na pomoc dětem, které se staly součástí incidentů domácího násilí. Těchto organizací je v České republice mnoho, v práci jsou popsány například Bílý kruh bezpečí nebo Rosa, která se zabývá pomoci ženám s dětmi, anebo Fond ohrožených dětí. Poslední část této kapitoly tvoří popis interdisciplinárního přístupu v případech domácího násilí.

Vzhledem k tomu, že je práce s dětmi velice specifická, poslední kapitolu tvoří popis těchto specifik. Tato kapitola má za úkol popsat způsob práce s dětmi na orgánu sociálně-právní ochraně dětí, ale také způsob práce ostatních sociálních pracovníků, kteří se ve své praxi s dětmi ohroženými domácím násilím setkávají. Součástí této kapitoly je i definice role sociálního pracovníka při práci s touto cílovou skupinou a popis způsobů komunikace s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí.

Teoretická část tak tvoří ucelený přehled o problematice domácího násilí se zaměřením především na dětské oběti a svědky tohoto jevu a je podkladem pro výzkumnou část práce.

6 Metodologická část

V této kapitole bude popsáno výzkumné šetření, které probíhalo v rámci OSPOD v Pardubickém a Královehradeckém kraji. Výzkumné šetření mělo probíhat i v intervenčních centrech v obou krajích, nicméně v Královehradeckém kraji se Intervenční centrum nezaměřuje na pomoc dětem. Bližší vysvětlení uvedenu níže. Tato kapitola má za cíl vysvětlit metodologii praktické části této práce. Součástí bude vymezení hlavního a dílčích cílů výzkumného šetření, metod výzkumu, výzkumného souboru a způsobu sběru a zpracování výzkumných dat.

6.1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jaké metody práce s dětmi, které jsou součástí incidentů domácího násilí, se využívají při práci s nimi a zároveň popsat případné odlišnosti v rámci Pardubického a Královehradeckého kraje. Na základě hlavního výzkumného cíle byly stanoveny čtyři dílčí cíle, které blíže specifikují výzkumný vzorek. Výzkum byl zaměřen na práci sociálních pracovníků v rámci OSPOD Pardubického a Královehradeckého kraje a v rámci intervenčních center ve stejných krajích. Součástí výzkumu byla také analýza statistických údajů intervenčního centra. Cílem této analýzy bylo zjistit, kolik dětí bylo součástí incidentů domácího násilí, které řešilo intervenční centrum.

Nyní zde budou dílčí cíle práce uvedeny společně s jejich charakteristikou, z nichž by mělo vyplývat, na co se daná otázka zaměřovala.

Dílčí cíl č. 1: Zjistit, jaké metody páce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí využívají OSPOD v rámci Pardubického kraje.

V tomto případě bylo cílem zjistit, jakým způsobem OSPOD v Pardubickém kraji postupuje při podezření nebo potvrzení domácího násilí. Vzhledem k tomu, že má OSPOD postupovat dle zákonů a metodik, bylo zjišťováno, zda a na základě kterých postupují při práci s dětskými svědky a oběťmi domácího násilí. Při zjišťování metod práce s touto cílovou skupinou nebyl výzkum zaměřen pouze na metody sociální práce, ale obecně na postup OSPOD v rámci této problematiky. Úkolem bylo získat představu o postupech práce sociálních pracovníků v rámci tohoto úřadu.

Dílčí cíl č. 2, který zní obdobně, ale je zaměřen na Královehradecký kraj a zní takto **Zjistit, jaké metody páce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí využívají OSPOD v rámci Královehradeckého kraje**. Naplnění obou cílů, by za předpokladu, že jsou postupy různých

OSPOD rozdílné, mohlo vést ke sjednocení postupu v této oblasti, tedy v oblasti péče o ohrožené dítě domácím násilím.

Dílčí cíl č. 3: Zjistit jaké metody práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí využívá Intervenční centrum v rámci Pardubického kraje.

V první řadě je třeba zmínit, že tento dílčí cíl byl během výzkumu upraven. Nejdříve měly být zkoumány metody práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí v obou krajích, jako je tomu u OSPOD. Avšak v rámci prováděného výzkumu bylo zjištěno, že v Královehradeckém kraji není žádné intervenční centrum, které by nabízelo přímou péči o tuto cílovou skupinu. V České republice existují pouze čtyři intervenční centra, která nabízí služby zaměřené na děti. Jedná se o Intervenční centrum v kraji Vysočina, dvě jsou ve Středočeském kraji, z nichž jedno rozšířilo své služby o pomoc dětem v září 2019 a další se nachází v Pardubickém kraji, kde byl výzkum prováděn. V ostatních intervenčních centrech jsou ohrožené děti domácím násilím odkazovány na organizace, které se touto problematikou zabývají.

Po uvedeném zjištění není cílem porovnání postupů práce sociálních pracovníků v intervenčních centrech, jako je tomu u dílčích cílů 1 a 2. Ale jedná se o popis postupu intervenčního centra, které s dětmi ohroženými domácím násilím spolupracuje. Popis by mohl poukazovat na dobrou praxi a mohl by být inspirací pro ostatní intervenční centra v České republice, kterých je, jak bylo již uvedeno, celkem 16.

Dílčí cíl č. 4: Zjistit, kolik dětí bylo součástí incidentů domácího násilí, které byly řešeny Intervenčním centrem v Pardubickém kraji.

Tento dílčí cíl by měl vést ke zjištění, zda v Pardubickém kraji počet dětí, které jsou svědky či oběťmi domácího násilí klesá či stoupá. Tento cíl je spíše doplňující, nicméně velice důležitý pro dokreslení situace v rámci péče o ohrožené dítě domácím násilím.

6.2 Transformace dílčích cílů do tazatelských otázek

Pro získání odpovědí na dílčí cíle bylo třeba provést jejich operacionalizaci, to znamená, že byly převedeny do konkrétních tazatelských otázek. Operacionalizaci výzkumných cílů znázorňuje Tabulka 1. Tazatelské otázky slouží jako odpovědi na dílčí výzkumné cíle, které poté odpovídají na hlavní výzkumný cíl.

Tabulka 1 Transformační tabulka výzkumných cílů

Hlavní výzkumný cíl (HC): Zjistit, jaké se využívají metody práce s dětmi, které jsou obětmi/svědky domácího násilí a zároveň popsat případné odlišnosti v rámci Pardubického a Královehradeckého kraje.		
Dílčí výzkumné cíle (DC)	**Zdroje**	**Tazatelské otázky (TO)**
DC 1: Zjistit, jaké metody práce s dětskými oběťmi/svědky domácího násilí využívají OSPOD v rámci Pardubického kraje.	Informanti OSPOD Pardubického kraje	TO 1: Jak postupujete při podezření na domácí násilí, jehož je dítě svědek/oběť? TO 2: Jak postupujete při potvrzení domácího násilí, jehož je dítě svědek/oběť? TO 3: Na základě čeho (metodika, zákon) postupujete při práci s dítětem? TO 4: S kým spolupracujete v případě zjištění domácího násilí? TO 5: Za jakých podmínek kontaktujete zmíněné spolupracující orgány? TO 6: Jaký význam má pro vaši práci, když je dítě svědek nebo oběť? Liší se spolupráce? TO 7: Dle jakých metod sociální práce postupujete při práci s dětmi ohroženými domácím násilím?
		TO 8: Jak postupujete při podezření na domácí násilí, jehož je dítě svědek/oběť?

DC 2: Zjistit, jaké metody práce s dětskými oběťmi/svědky domácího násilí využívají OSPOD v rámci Královehradeckého kraje.	Informanti OSPOD Královehradeckého kraje	TO 9: Jak postupujete při potvrzení domácího násilí, jehož je dítě svědek/oběť? TO 10: Na základě čeho (metodika, zákon) postupujete při práci s dítětem? TO 11: S kým spolupracujete v případě zjištění domácího násilí? TO 12: Za jakých podmínek kontaktujete zmíněné spolupracující orgány? TO 13: Jaký význam má pro vaši práci, když je dítě svědek nebo oběť? Liší se spolupráce? TO 14: Dle jakých metod sociální práce postupujete při práci s dětmi ohroženými domácím násilím?
DC 3: Zjistit, jaké metody práce s dětskými oběťmi/svědky domácího násilí využívá Intervenční centrum v rámci Pardubického kraje.	Informanti Intervenčního centra	TO 15: Za jakých podmínek a kým je intervenční centrum kontaktováno? TO 16: Jak postupujete při potvrzení domácího násilí, jehož je dítě svědek/oběť? TO 17: Na základě čeho (metodika, zákon) postupujete při práci s dítětem?

		TO 18: Dle jakých metod sociální práce postupujete při práci s dětmi ohroženými domácím násilím?
DC 4: Zjistit, kolik dětí bylo součástí incidentů domácího násilí, které byly řešeny Intervenčním centrem v Pardubickém kraji.	Statistiky Intervenčního centra	TO 19: Kolik klientů se obrátilo se žádostí o pomoc na Intervenční centrum? TO 20: V kolika případech domácího násilí, jež bylo řešeno Intervenčním centrem, byly účastníky děti? TO 22: Stoupá počet hlášených případů domácího násilí oproti předchozím letům?

6.3 Výzkumná metoda a technika sběru dat

Vědecký výzkum má mnoho individuálních metod a postupů pro poznávání různých oblastí. Mezi základní typy výzkumu patří kvalitativní a kvantitativní výzkum. Kvalitativní i kvantitativní metody mohou výzkumníci kombinovat v rámci jedné výzkumné akce. Ke kombinaci výše zmíněných typů výzkumu přistupují z toho důvodu, že každý typ nese své výhody. Výzkumníci tedy z každého výzkumu využijí některé z nich a poté vzniká tzn. smíšená výzkumná strategie (Hendl, 2005, s. 45).

Pro tuto práci je stěžejní kvalitativní výzkum, na základě kterého byla zjišťována, pomocí dílčích výzkumných otázek, hlavní výzkumná otázka. Hendl (2005, s. 49) uvádí, že někteří metodologové vnímají kvalitativní výzkum pouze jako doplněk kvantitativních výzkumných metod, nicméně jiní zase tvrdí, že se jedná o úplný opak kvantitativního výzkumu. Průcha (2014, s. 106) popisuje, že tento typ výzkumu pracuje se zkoumanými jevy ve snaze popsat je a vysvětlit v jejich jedinečnosti. Snaží se odhalit jejich specifické rysy, které není možné popsat při kvantitativní analýze. V rámci kvalitativního výzkumu se velmi podrobně zkoumají jednotlivé případy velice podrobně. Cílem tohoto typu výzkumu je porozumění subjektům a jevům a objasnění příčin jejich stavu a chování.

Vzhledem k tomu, že se kvalitativní výzkum zabývá zkoumáním života lidí, příběhů či chování, ale také chodem organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů, byl tento typ výzkumu vybrán a jako technika sběru dat byl zvolen rozhovor, který je jednou z nejčastěji využívaných technik v rámci kvalitativního výzkumu (Kutnohorská, 2009, s. 22). Vedení rozhovoru je uměním a zároveň vědou a vyžaduje dovednost, citlivost, koncentraci, interpersonální porozumění a disciplínu. Před provedením rozhovoru je důležité rozhodnout se, jaký bude obsah otázek, v jakém budou pořadí a jakou budou mít formu. Dále je důležité před rozhovorem vědět, jak bude přibližně dlouhý, jelikož toto je pro informanty zásadní. Existuje několik druhů rozhovorů, například strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami, neformální rozhovor, narativní rozhovor, fenomenologický rozhovor nebo rozhovor pomocí návodu, který můžeme nazývat i jako polostrukturovaný rozhovor, jež byl použit v této práci (Hendl, s. 166-180, 2005).

Jak bylo uvedeno, v této práci byl za účelem získání dat, použit polostrukturovaný rozhovor, který se skládá z předem připravených otázek, které nemají určené pořadí a výzkumník může tyto otázky v průběhu rozhovoru pozměnit. Pro výzkumníka je velice důležité získat všechny odpovědi, ale nezáleží mu na tom, v jakém pořadí. Benevolentnost v pořadí kladení otázek je

vhodná z toho důvodu, že navozuje přirozenější atmosféru při kontaktu tazatele a informanta (Reichel, s. 111-112, 2009). V rámci rozhovoru byly kladeny pouze otevřené otázky, aby mohl informant odpovídat svobodně a nebyl ničím limitován.

6.4 Cílová skupina a výběrový soubor

Cílovou skupinou, na kterou je zaměřeno výzkumné šetření této práce jsou OSPOD v Pardubickém a Královehradeckém kraji, dále pak Intervenční centrum v Pardubickém kraji. Přesněji se dá říci, že se jedná o sociální pracovníky pracující v těchto institucích. Tyto dvě instituce jsou vybrány zejména proto, protože s dětmi, které jsou svědky či oběťmi domácího násilí, pracují nejčastěji, a tudíž mají mnoho zkušeností, na základě, kterých mohli odpovědět na položené otázky.

Z cílové skupiny je pomocí záměrného výběru vytvořen výběr informantů. Určující pro výběr jsou zmíněné kraje. OSPOD jsou voleny náhodně a do výzkumu jsou zařazeni ti, kteří souhlasili s poskytnutím rozhovoru. Sociální pracovníci OSPOD, jež poskytli odpovědi do rozhovoru, jsou voleni bez ohledu na pohlaví, vzdělání, věk a délku praxe. Přestože nebyl na pohlaví brán zřetel, všemi informanty jsou ženy. Délka praxe informantů nebyla pro účely výzkumu zkoumána. Výzkum se místo na délku praxe zaměřil na délku působení v instituci, tedy na OSPOD a v Intervenčním centru. Zejména z toho důvodu, že ostatní praxe mohla probíhat s jinou cílovou skupinou. Vzhledem k zachování anonymity jsou informanti uváděni jako OSPOD Pardubický kraj 1, OSPOD Pardubický kraj 2 atd. Přehled informantů je uveden v Tabulce 2.

Tabulka 2 Popis informantů

Informant/ka (I.)	**Pohlaví**	**Dosažené vzdělání**	**Délka působení v instituci**
OSPOD Pardubický kraj 1 (I1)	žena	Vyšší odborné vzdělání	7 let
OSPOD Pardubický kraj 2 (I2)	žena	Vysokoškolské bakalářské	9 let
OSPOD Pardubický kraj 3 (I3)	žena	Vyšší odborné vzdělání	12 let

OSPOD Královehradecký kraj 1 (I4)	žena	Vysokoškolské magisterské	5 let
OSPOD Královehradecký kraj 2 (I5)	žena	Vysokoškolské magisterské	7 let
OSPOD Královehradecký kraj 3 (I6)	žena	Vysokoškolské magisterské	10 let
Intervenční centrum Pardubický kraj 1 (I7)	žena	Vysokoškolské magisterské	11 let

6.5 Sběr a zpracování dat

Jak uvádí Hendl (s. 50, 2005) sběr dat a jejich analýza v rámci kvalitativního výzkumu probíhá v delším časovém intervalu. Autor uvádí, že výzkum má longitudinální charakter. V případě této práce výzkum probíhal od června do září roku 2019. Smluvení termínu rozhovoru nebylo lehké, jelikož se jednalo o dobu letních dovolených. Data byla získána na základě polostrukturovaných rozhovorů, které byly prováděny na pracovištích informantů. Rozhovorům předcházelo e-mailové oslovování informantů. Přestože je v Pardubickém a Královehradeckém kraji OSPOD mnoho, pouze 6 OSPOD bylo ochotných poskytnout odpovědi do rozhovoru. Mnoho oslovených informantů jako důvod odmítnutí uvádělo svou pracovní vytíženost. Přetíženost sociálních pracovníků na OSPOD je obecně známá. Zmiňuje se o ní i Matoušek a Pazlarová (2016, s. 9), kteří uvádí, že většina průzkumů pracovník OSPOD z poslední doby, ukazuje na to, že jsou sociální pracovníci přetíženi, zejména kvůli zvyšujícímu se objemu agendy, které se musí věnovat. Ke zvyšování dochází kvůli novelám zákona o sociálně-právní ochraně dětí a také kvůli administrativní zátěži. Autoři ve stejné publikaci (s. 62) popisují dotazníkové šetření, které bylo provedeno v listopadu 2008, kde uvádí, že reálný počet klientů sociálních pracovníků OSPOD je o 10-30% vyšší, než by měl optimálně být. Proto je pochopitelné, že poskytnutí rozhovoru oslovení sociální pracovníci odmítli. Po získání souhlasu informantů s rozhovorem proběhlo zmíněné setkání, při kterém byli informanti obeznámeni s účelem rozhovoru. Všichni informanti byli ujištěni, že jejich anonymita bude zachována a byla jim sdělena možnost doptávání se, pokud by pro ně byla otázka

nesrozumitelná či nedostatečná. Délka rozhovoru se odvíjela zejména od rychlosti mého zaznamenání odpovědí, průměrně se pohybovala okolo 40 minut. Rozhovory byly zaznamenávány přepisem do předem připraveného archu. K tomuto zaznamenávání bylo přistoupeno z důvodu odmítnutí zvukového nahrávání u třech informantů. U ostatních informantů byl ponechán stejný způsob zaznamenání získaných odpovědí. Všichni informanti byli velice ochotní a rozhovory probíhaly bez jakýchkoliv problémů.

Získané odpovědi zaznamenané na připravený arch, byly přepsány do osobního počítače pomocí programu Microsoft Word 2016. V tomto programu byly určité časti rozhovorů označeny barvami, pomocí kterých došlo k dalšímu zpracování textu. Barvy slouží k tzv. kódování, které Hendl (s. 246, 2005) popisuje jako *„rozkrytí dat směrem k jejich interpretaci, konceptualizaci a nové integraci“*. Kódování je tedy nezbytným krokem pro samotnou analýzu dat, která bude blíže popsána v kapitole 7.

6.6 Etická rizika výzkumu a rizika zvolené výzkumné strategie

Zvolená výzkumná strategie nese více rizik. Jedním z nich je, že není možné data zobecnit na celou populaci tak, jak je tomu u kvantitativní výzkumné metody. Nicméně tato strategie má své výhody, kvůli kterým byla zvolena, patří sem především možnost zkoumání jevu do hloubky a postihnutí mnoha souvislostí, což u kvantitativní metody není možné.

Mezi etická rizika můžeme zařadit narušení anonymity, ke které by mohlo při úniku dat dojít. Informanti se mohli obávat toho, že budou nějakým způsobem identifikováni. Nicméně příslib anonymity vedl k ochotě informantů spolupracovat a poskytnout pravdivá data o zkoumaném jevu.

Etických rizik a rizik zvolené výzkumné strategie je celá řada, nicméně výše jsou uvedeny ty, které souvisí s touto prací a jsou jedny z nejdůležitějších.

7 Analýzy rozhovorů a interpretace výsledků

Analýza rozhovorů neboli vyhodnocení kvalitativních údajů získaných pří výzkumu je velice různorodá. Výchozím materiálem pro analýzu jsou výzkumníkovy poznámky z rozhovorů, videozáznamy z pozorování, písemná vyjádření informantů či výpisky získané při studiu dokumentů. Zpracování získaných dat pomocí kvalitativního výzkumu nemůže být standardizované ani parametrizované, tak jak je tomu u kvantitativního výzkumu. Pro analýzu získaných dat, v našem případě pro analýzu rozhovorů, je možné využít celou škálu třídících, analytických a vyhodnocovaných postupů. Je třeba zmínit, že oproti kvantitativním údajům se kvalitativní údaje urovnávají, pořádají a zčásti třídí ne až po ukončení terénních prací, ale již v průběhu těchto prací. Je důležité, aby směr a rámec vyhodnocování údajů reflektoval původní cíle zkoumání, případně jejich změny, ke kterým se během realizace dospělo (Reichel, s. 164-165, 2009).

Základním krokem každé analýzy v kvalitativním výzkumu je kódování dat. Kódování dat Toušek (in Hirt, 2012, s. 85-87) popisuje jako proces, při kterém jsou různým segmentům připisovány tzn. indexy, tedy kódy, které souvisí s jejich významem či obsahem. Cílem kódování je, při postupném nacházení dalších segmentů dat, zahušťování významu jednotlivých kódů. Čímž dochází k jejich abstrahování v kategorii, mezi nimž výzkumník hledá významové vztahy, které by měly ústit v teoretické závěry. Autor popisuje dva základní způsoby kódování. Jedním ze způsobů, jak provádět kódování, je induktivní typ kódování, při kterém se kódy vytvářejí až v průběhu analýzy dat. Druhým způsobem kódování, je kódování deduktivní. Deduktivní kódování spočívá v tom, že jsou kódy i kategorie nadefinovány již před započetím kódovacího procesu. V praxi to probíhá tak, že výzkumník vyvozuje veškeré kódy a kategorie z naformulovaných výzkumných otázek a z připraveného scénáře rozhovoru.

Vzhledem k tomu, že v případě výzkumu prováděného v této práci, byly výzkumné otázky nadefinovány dopředu, byl využit deduktivní způsob kódování. K tomuto typu kódování bylo nutné připravit i přesný scénář rozhovoru. Veškeré použité kódy a kategorie jsou popsány v tzv. kódovníku. Jednotlivé kategorie, ve kterých jsou zařazeny související kódy, byly rozděleny pomocí barev. Tyto barvy poukazují na určité části textu v rozhovoru. Z toho vyplývá, že barevně vyznačená kategorie v kódovníku odpovídá stejně barevně vyznačené části textu rozhovoru.

Po procesu kódování, který je popsán výše, proběhla samotná analýza rozhovorů. Analýza rozhovorů se zaměřovala na shody a odlišnosti ve výpovědích informantů. Po analýze

rozhovorů jsou interpretovány výsledky a zformulován závěr. Analýza rozhovorů a interpretace výsledků je rozčleněna podle výzkumných otázek. To znamená, že jednotlivá podkapitola odpovídá jedné výzkumné otázce. V každé podkapitole nejdříve nalezneme analýzu všech rozhovorů a následnou interpretaci výsledků.

7.1 Metody práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí využívané v rámci OSPOD v Pardubickém kraji

První dílčí cíl měl za úkol zkoumat postup OSPOD v rámci Pardubického kraje při práci s dětmi, které se staly přímou obětí nebo svědkem domácího násilí. Pomocí kódů v rozhovorech, které byly prováděny na OSPOD v Pardubickém kraji, byla provedena analýza. Analýza se zaměřovala na to, zda se postupy OSPOD v rámci kraje liší či shodují.

Již u prvních dvou tazatelských otázek se objevují rozdíly ve výpovědích informantů. Nejedná se však o mnoho rozdílů, nicméně objevuje se jeden zásadní, a to při práci s agresory viz níže. Informant č. 2 uvedl, že se nikdy ve své praxi nesetkal s tím, že by sám, vlastní depistáží přišel na to, že je dítě obětí či svědkem domácího násilí. Zajímavé je, že informant č. 3 uvedl, že pro zahájení jakékoliv spolupráce čekají na to, až se jim dítě nebo matka svěří s tím, že jsou oběťmi či svědky domácího násilí. Obecně lze říci, že se jejich postupy v případě, že je dítě svědek nebo oběť neliší. Informanti často pracují se slovy „pokud by bylo dítě oběť, pokud by se dítě stalo obětí…“. V tomto případě lze poukázat na to, že dokud nemají přímé důkazy, pracují s presumpcí neviny. Tento postup se jeví jako velmi profesionální. Další projev profesionality je, že všichni informanti dbají na to, aby byl vyzdvihován zájem dítěte. Zajímá je, jak na celou situaci dítě reaguje. Dá se říci, že v těchto dvou bodech se informanti shodují. Dalším bodem, ve kterém se informanti č. 2 a č. 3 shodují, je spolupráce s rodiči dětí, které jsou součástí incidentů domácího násilí. Na toto poukazují jejich výpovědi, kdy informant č. 2 popisuje, jak zapojuje do spolupráce rodiče dítěte takto „…*Rodiče jsou vyzváni k vysvětlení“,* pro porovnání zde je výpověď informanta č. 3 *„ …Pokud se násilí netýká dětí, tak se snažíme pozvat oba rodiče a začít to s nimi řešit“*. Rozdíl v práci s aktéry domácího násilí můžeme vnímat v tom, že jediný informant č. 3 uvedl, že poskytují pomoc i agresorovi. Pomoc agresorovi popisují tak, že mu nabídnou pomoc v podobě terapií. Další dva informanti se ve své práci zaměřují pouze na oběti. Všichni tři uvedli, že oběti poskytují odbornou pomoc. Odbornou pomocí můžeme rozumět pomoc ze strany psychologů a psychiatrů či pomoc ze strany intervenčního centra. Informanti tuto pomoc ve svých výpovědích zmiňují. Informant č. 2 ve své výpovědi odůvodňuje, proč poskytují kontakt na intervenční centrum takto *„ …Kontakt na intervenční centrum poskytujeme*

z toho důvodu, že se přímo specializují na oběti domácího násilí a ty zde dostanou potřebnou pomoc (terapii apod.).“

Třetí tazatelská otázka se zaměřovala na to, na základě čeho, informanti OSPOD s oběťmi a svědky domácího násilí spolupracují. Všichni tři informanti shodně uváděli pro ně stěžejní Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí. Dále všichni uvedli Občanský zákoník. V dalších zákonných přepisech se již všichni tři informanti ke shodně nedostali. Informant č. 2 jako jediný uvedl Listinu základních práv a svobod a úmluvu o právech dítěte. Na toto je třeba poukázat, jelikož tyto dva dokumenty by měly být stěžejní pro všechny sociální pracovníky, kteří pracují s dětmi. Tento informant dále uvedl, že pracuje také s Občanským soudním řádem a Zákonem o policii. Nicméně je třeba zmínit, odpověď tohoto informanta na to, jaké využívá doporučené metodiky k domácímu násilí, ze které je v této práci také čerpáno. Informant č. 2 uvedl *„…Co se týče metodiky, tato metodika je velice obecná, proto ji nevyužívám“*. Informant č. 3 sice metodické pokyny MPSV ve svých výpovědích ohledně toho, jaké metodiky využívá sice uvedl, nicméně zmínil, že je využívá minimálně, raději se opírá o zákony, kde je dle jeho slov, vše jasně řešeno. Tento fakt může upozorňovat na to, že metodické doporučení, které MPSV připravilo pro pracovníky, jsou nedostatečně vysvětleny a žádají úpravu. Na druhou stranu nemusí být chyba v metodickém doporučení, ale ve vedení informantů, kteří nemají dostatečnou podporu při vzdělávaní se. Pokud zůstaneme u metodických doporučení, je třeba zmínit, že informant č. 3 jako jediný uvedl, že metodická doporučení MPSV ale i Ministerstva vnitra aktivně využívá. Mezi další předpisy, které informanti jednotlivě uváděli, patří Zákon o zvláštních řízeních soudních a také Standardy sociálně právních ochrany dětí.

Tazatelská otázka č. 4 se zabývala tím, s kým informanti v průběhu práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí spolupracují. Se čtvrtou otázkou souvisela otázka pátá, kde byli informanti tázáni, za jakých podmínek zmíněné orgány (v odpovědi na čtvrtou otázku) kontaktují.

Spolupracující orgány můžeme rozdělit dle resortů, kam spadají. Tímto způsobem byly rozděleny i jednotlivé kódy v kategorii, které byly pojmenovány jako „Multioborová spolupráce“.

Podle kódů, které jsou v kódovníku uvedeny, můžeme spolupracující orgány rozdělit takto:

- Ministerstvo vnitra – do této oblasti spadá zejména Policie České republiky (dále PČR). PČR jako spolupracující orgán zmínili všichni dotazovaní informanti. Informant č. 2,

který na začátku rozhovoru uvedl, že nikdy pomocí jeho depistáže nedošlo k tomu, že by odhalil trestný čin domácího násilí, u spolupráce s PČR uvedl, že většinou bývají kontaktováni z jejich strany oni. Nicméně pokud je informant č. 2 první, kdo se o domácím násilí páchaném v rodině dítěte dozví, jedná tak, aby zjistil co nejvíce informací o vzniklé situaci v rodině, a poté celou věc předá PČR. Tento informant dále upozorňuje na to, že se snaží v první řadě dbát na zájem dítěte, zde je jeho výpověď: *„…Musíme zvážit, zda zveřejnění celé situace dítěti neublíží. Pokud by se tak stalo, nejdříve je třeba zabezpečit zájem dítěte a poté situaci řešit s PČR a dalšími organizacemi“.* Informant č. 1 a č. 3 shodně uvádějí, že se na PČR obrací v případě, že je přímo na dítěti páchán trestný čin. Informant č. 1 k tomu dodává, že vzhledem k tomu, že působí v malém městě, tak mají velice dobře spolupráci s PČR nastavenou. Tuto dobře nastavenou spolupráci přikládá tomu, že má PČR v jejich městě méně případů než PČR ve velkých městech, a tudíž mají čas být kdykoliv informantovi k dispozici. Tento informant uvedl spolupráci i s Městskou policií.

Další, kdo do této oblasti spadá, je státní zástupce, avšak toho zmínil pouze informant č. 2.

- Justice je další oblastí, kam se můžou informanti obracet v případě potřeb spolupráce na řešení případu domácího násilí páchaném na dětech. Do této oblasti spadají zejména soudy, které uvedli všichni tři informanti. K soudům Informant č. 3 dodal, že jedině pracovníkům této instituce a PČR může předávat veškeré informace. Vůči ostatním organizacím je vázán mlčenlivostí.
- Ministerstvo práce a sociálních věcí – do této oblasti lze zahrnout intervenční centra, se kterými mají všichni dotazovaní informanti navázanou spolupráci. Důvod, proč a kdy se na intervenční centrum informanti obrací, uvedl informant č. 3, který řekl *„…Na intervenční centrum se obracíme v případě, že matka a dítě potřebuje pomoc psychologa. Většinou se jedná o psychicky slabší matky. Dále s intervenčním centrem spolupracujeme v případě, že byla násilná osoba vykázána ze společného obydlí“.*

  Informanti také zmiňovaly sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, dětská krizová centra, občanské poradny, azylové domy pro matky s dětmi apod. Jeden z informantů, přesněji informant č. 2 uvedl, že ve své praxi občas využije i utajované byty, ale uvádí, že tento způsob pomoci je těžko uchopitelný, jelikož i násilný rodič má právo se s dítětem stýkat, dokud není trestný čin potvrzen. Problematice utajovaných azylových domů, které fungují na stejném principu jako utajované byty, byla věnována i část třetí kapitoly.

V případě, že situace dojde do takového bodu, že je soužití dítěte s násilným rodičem nebezpečné, přistupují někteří informanti i k odebrání dítěte z rodiny. V tomto případě využívají Zařízení vyžadující okamžitou pomoc či pěstounskou péči na přechodnou dobu. Informant č. 3 k tomu dodává *„…K této situaci přistupujeme jen v krajních případech, protože je to nejhorší možné řešení situace pro dítě“.*

- Školství, tak lze nazvat další oblast, kam se mohou sociální pracovníci OSPOD obracet s žádostí o pomoc. Všichni informanti uvedli, že se školami dětí spolupracují. Informant č. 2 uvedl, že se stávají situace, kdy se školy obrací na ně. Tento informant popisuje, že se na ně obrací pedagogové či výchovní poradci s tím, že se jim dítě svěřilo, že je oběť nebo svědek domácího násilí. Informant č. 3 uvádí opačnou praxi, kdy se obrací sociální pracovník OSPOD na školské zařízení. Tuto situaci popsal na příkladu, který zněl takto „*…pokud se jedná o to, že je otec vykázaný z důvodu trestného činu páchaného na matce i na dítěti, poté spolupracujeme i se školou. Na školu se obracíme z toho důvodu, aby věděli, že má otec zákaz styku s dítětem“*.
- V oblasti zdravotnictví informanti uvedli, že spolupracují s psychology a psychiatry, na které se obrací v případě, že vyhodnotí, že někdo z aktérů domácího násilí tuto pomoc potřebuje. Pokud se vrátíme k pomoci agresorům, informant č. 3 dále zmiňuje, kdy nabízí terapie pro agresory v následující výpovědi „*…Terapii jim nabízíme v případě, že víme, že důvodem jejich násilných atak je alkohol nebo velký stres.“*. Někteří informanti ve svých výpovědích zmiňují i zdravotnická zařízení, kam spadají nemocnice či ordinace pediatrů dětí.
- Poslední zmiňovanou skupinou, na kterou se informanti při zjištění domácího násilí obrací je rodina dítěte. Pomoc ze strany rodiny uvedli informant č. 1 a č. 2. Informant č. 3 rodinu ve svých výpovědích nezmiňoval.

Šestá tazatelská otázka měla za cíl zjistit, zda se liší spolupráce s dítětem, které je svědek a s dítětem, které je obětí domácího násilí. Odpovědi informantů budou analyzovány níže.

V případě otázky, zda se liší spolupráce dle toho, zda je dítě přímou obětí či svědkem, se informanti na odpovědi neshodli. Dva z informantů v podstatě uvedli, že je ve spolupráci s dětskou obětí a ve spolupráci s dětským svědkem rozdíl. Nicméně jeden z informantů uvedl, že postupuje v obou případech stejně. Jednalo se o informanta č. 2, který řekl *„…jelikož je vždy třeba hájit zájem dítěte, dá se říci, že je postup stejný.“* Dále svou odpověď rozvedl a pravil, že *„…rozdíl je v tom, o jaké násilí se jedná a jak dítě ohrožuje. Jinak postupujeme u sexuálního zneužívání a jinak u psychického týrání, které je těžko prokazatelné.“*

Avšak další dva informanti z OSPOD v Pardubickém kraji uvedli, že pro ně má velký význam informace, zda se dítě nachází v pozici svědka či oběti. Dle toho dále volí odbornou pomoc, vedou dle této okolnosti další rozhovor s dítětem i s rodinou. Velký vliv na spolupráci má dle informanta č. 1 nejen to, zda je dítě svědek či oběť, ale také to, kdo je pachatelem či případným podezřelým. Tuto výpověď lze potvrdit výpovědí dalšího informanta, přesněji informanta č. 3, který uvádí, že je důležité brát zřetel na to, zda je pachatelem pouze otec a matka je také obětí, nebo zda je obětí pouze dítě a matka je pasivním pozorovatelem. V tomto případě je matka spolupachatelem a je proti ní také vedeno trestní stíhání. Informant č. 3, stejně jako informant č. 1 uvedl, že při práci má pro něho velký význam vědět v jaké pozici se dítě nachází. Tento informant celou situaci popsal na příkladu, kde uvedl, že pokud je dítě „pouze“ svědek a otec je vykázán ze společného obydlí, nadále má násilný otec možnost se s dítětem stýkat, jelikož nepáchal trestnou činnost na něm. Dále informant uvedl, že se snaží, aby dítě nebylo ze strany podezřelého z trestného činu ovlivňováno. To se snaží zajistit pomocí asistovaných kontaktů. Nicméně v případě, že je dítě obětí trestného činu a otec je vykázán ze společného obydlí, poté spolupráce probíhá jinak. Například kontaktují školu, aby ji informovali o tom, že otec má zakázaný styk s dítětem, a tak je třeba pohlídat, aby neměl možnost se s dítětem setkat v rámci školy. Jiným způsobem také pracují s matkou, u které záleží na tom, zda chce od agresora odejít. Tento informant na konci našeho rozhovoru uvedl, že je vždy jeho úkolem být tu pro dítě, zprostředkovat mu pomoc a nabídnout pocit bezpečí. A to v každém případě.

Poslední otázka v rozhovoru s pracovníkem OSPOD v Pardubickém kraji, a tedy sedmá tazatelská otázka se zabývala tím, jaké metody sociální práce pracovníci OSPOD využívají při práci s dětmi, které jsou součástí incidentů domácího násilí.

Nejčastěji informanti odpovídali, že využívají rozhovor. Informant č. 3 upozorňoval na to, že není v jeho kompetencích, aby využíval jiné diagnostické metody, i když by mu usnadnili část práce. Svou práci si ale oproti jiným informantům může usnadnit alespoň tím, že může využít taktiky komunikace s obětí domácího násilí, na které je, jak uvedl, školen. Stejný informant dále zmínil, že využívá analýzu dokumentů od spolupracujících specialistů. Dále informanti shodně uváděli sociální šetření v rodině. Informant č. 2 jako jediný uvedl, že ve své práci s dětskou obětí či svědkem zaměřuje svou pozornost i na celou rodinu, kde provádí mapování situace.

Úkolem tohoto dílčího výzkumného cíle bylo zjistit, jaké metody práce s dětským oběťmi domácího násilí využívají OSPOD v rámci Pardubického kraje. Těmito metodami se nerozumí

sociální metody práce, i když i ty jsou v rámci rozhovoru zmíněny. Dílčí cíl se zaměřuje na způsoby práce pracovníků OSPOD v rámci Pardubického kraje. Z výše uvedeného se dá říci, že metody práce s dětmi, které jsou součástí incidentů domácího násilí, se v některých případech liší. Jeden z informantů uvedl, že pro něj nemá velký význam, zda je dítě oběť nebo svědek, oproti tomu další dva informanti uvedli, že pro jejich práci to má velký význam. Další rozdíl nalezneme i v práci s agresory, na které se zaměřuje pouze jeden z dotazovaných informantů. Ve výpovědích informantů nalezneme zaručenou shodu v zákonech, které využívají. Stěžejním zákonem je pro všechny dotázané Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí. Ve většině případů využívají totožné, nicméně je třeba poukázat na fakt, že ne všichni informanti využívají metodická doporučení. Shodu nalezneme také v organizacích, se kterými dotazovaní sociální pracovníci OSPOD spolupracují a také v tom, jaké metody práce využívají. Zajímavé zjištění je, že informantka č. 2, která má praxi v rámci OSPOD 9 let, se nikdy nesetkala s tím, že by díky jejímu šetření zjistila, že je dítě ohroženo domácím násilím. Oproti tomu informantka č. 3 pracuje ročně přibližně na 10 případech domácího násilí jehož součástí je dítě a přibližně tři z nich odhalí ona.

7.2 Metody práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí využívané v rámci OSPOD v Královehradeckém kraji

Stejně jako první dílčí cíl se tato otázka zaměřuje na to, jakým způsobem pracují pracovníci OSPOD avšak v rámci Královehradeckého kraje s dětskými svědky a oběťmi domácího násilí. Informantům z OSPOD v Královehradeckém kraji byly položeny stejné otázky jako informantům v rámci Pardubického kraje. Stejné otázky byly zvoleny z toho důvodu, aby bylo možné co nejlépe porovnat, zda se práce na OSPOD v rámci těchto krajů liší. Vzhledem ke stejným otázkám, byly zachovány i stejné kódy, na jejichž základě byla provedena analýza rozhovorů. Analýzu rozhovorů s informanty v Královehradeckém kraji nalezneme níže.

U osmé tazatelské otázky v první řadě informant č. 6 upozorňoval na to, že nevyužívají pojem „dítě jako oběť domácího násilí“, ale pracují s termínem „týrané dítě“. U dítěte, které je svědkem domácího násilí je používán termín „dítě jako sekundární oběť domácího násilí“. Informant tím chtěl upozornit na to, že dítě je pro něj v obou případech obětí. Tento informant uvedl, že pokud mají podezření na týrání snaží se situaci citlivě prověřit, k prověření využívají rozhovor s dítětem i s jeho rodičem. Rozhovor s dítětem při podezření provádí i informant č. 4, který uvedl, že dítě navštěvují mimo domov – ve školce nebo škole a vedou s ním pohovor. K pohovoru využívají různé hry, kartičky a loutky. I informant č. 5 postupuje stejným způsobem a rovnou navrhuje i řešení, *„…Pokud se o domácím násilí dozvíme například*

z vyprávění jednoho z rodičů při sociálním šetření nebo během hovoru s rodiči u nás, poučíme jej o možnostech ve věci. Informujeme o povinnosti oznámení na PČR, poskytneme informace o vykázání, vyhledání lékařské pomoci, předáme kontakt na intervenční centrum a další sociální služby." Na otázku, jakým způsobem informanti postupují v případě, že je domácí násilí potvrzeno, tedy na devátou tazatelskou otázku, se dostávalo odlišných informací. Každý z informantů pojal tuto otázku po svém. Informant č. 5 popsal spíše metodický postup a uvedl, že pokud obdrží záznam od PČR o vykázání násilníka ze společného obydlí, ve kterém žije i dítě, založí dítěti základní spisovou evidenci a poté začnou prověřovat situaci. V případě, že se prokáže domácí násilí v rodině, je tvořen individuální plán ochrany dítěte (dále IPOD). K tvorbě IPOD přistupují všichni oslovení informanti v Královehradeckém kraji. Informant č. 5 dále uvedl, že jeho úkolem je poskytnou matce odborné poradenství. Žádný z informantů neuvedl, že by do spolupráce zapojil i agresora. Informant č. 6 sice zmínil, že zapojí do spolupráce násilnou osobu, ale jen z toho důvodu, aby ji upozornili na to, že může dojít k zákazu styku s týraným dítětem. Tento informant dále uvedl, že v případě prokázání domácího násilí, nabídne odborné poradenství, právní poradenství a odkáže oběti na pomoc intervenčního centra a pro dítě nabídne pomoc krizového centra. Pomoc krizového centra dítěti nabízí z toho důvodu, že v Královehradeckém kraji není žádné intervenční centrum, které by se zabývalo pomocí ohroženým dětem. Informant č. 4 k tomu dodává, že oběti nabízí akutní psychologickou intervenci.

Desátá tazatelská otázka se zabývala tím, na základě, jakých zákonů a metodik informanti postupují při práci s domácím násilím. Opět se všichni informanti shodli na Zákonu č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Dále souhlasně uváděli Občanský zákoník. Poté se jejich odpovědi o zákonné a metodické opoře rozcházeli. Pouze informant č. 4 uvedl, že se při své práci opírá o úmluvu o právech dítěte a Listinu základních práv a svobod. Oproti tomu jediný informant č. 5 uvedl i metodické doporučení a směrnice MPSV a standardy kvality OSPOD. Jako další právní předpisy byly odlišně uváděny Trestní řád, Trestní zákoník a Zákon o obětech trestných činů, Občanský soudní řád a Zákon o zvláštních řízeních soudních či Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Poslední zmiňovaný zákon uvedl také pouze jeden informant, přestože by měl patřit také mezi stěžejní zákonné předpisy při práci s oběťmi a svědky domácího násilí.

V jedenácté otázce byly informanti tázáni na to, s jakými institucemi spolupracují v případě zjištění domácího násilí. Na tuto otázku navazovala tazatelská otázka č. 12, při které měli informanti uvést v jakých případech vyjmenované instituce oslovují. Stejně jako byly v prvním

cíli vyjmenované instituce rozděleny do oblastí, kam spadají, i v tomto cíli dojde ke stejnému rozdělení. K tomuto rozdělení bylo přistoupeno kvůli lepší orientaci, jak výzkumníka, tak čtenáře.

- První skupina bude opět nazvána jako Ministerstvo vnitra. Do této skupiny lze zařadit PČR, o které se souhlasně zmiňovali všichni dotazovaní v Královehradeckém kraji. Informant č. 6 uvedl, že na PČR vždy nechávají to, aby zhodnotila, o jaký trestný čin se jedná. Tím poukazuje na to, že on má jako pracovník OSPOD oznamovací povinnost, ale není v jeho kompetencích, aby hodnotil, co se v rodině děje. Informanti č. 5 a č. 6 dále uvedli, že spolupracují se státním zástupcem. Tuto skutečnost informant č. 4 vůbec nezmínil.
- Informant č. 5 a č. 6 se oba shodli na tom, že také spolupracují se soudy. Informant č. 6 doplnil, že se ve své praxi obrací i na probační a mediační službu. Tuto skutečnost zmínil jako jediný ze všech dotazovaných. Probační a mediační službu a soudy jsou v této práci zařazeny do skupiny pojmenované Justice.
- V rámci skupiny MPSV všichni shodně uvedli intervenční centra, kdy informant č. 4 v otázce za jakých okolností je intervenční centrum kontaktováno uvedl, že *„…intervenční centrum je kontaktováno za podmínek, že druhý rodič – oběť domácího násilí potřebuje ucelenou právní a psychologickou pomoc a je nastaven ke změně svého života a řešení situace.“*
- Pokud zůstaneme u psychologické pomoci, která spadá do oblasti zdravotnictví, tuto pomoc nabízí všichni oslovení informanti. Díky psychologické pomoci se snaží, aby oběť získala nadhled nad situací a rozhodla se pro ukončení soužití s agresorem. Informant č. 6 je toho názoru, že je nutné, aby si oběť-rodič uvědomila odpovědnost, kterou má ke svému dítěti. Pro psychologickou pomoc se informant č. 4 rozhoduje i v případě, že by rodinná terapie vedla k odstranění nebo zmírnění problémů v rodině. Ze zdravotnictví byli také zmíněni lékaři v nemocnicích a pediatři.
- Spolupráci se školami, zmínil pouze informant č. 6, který také uvedl, že v případě, že dítě začne přebírat vzorce násilného chování, obrací se i na středisko výchovné péče.
- Rodina je další možná skupina lidí, která může v případě domácího násilí pomoci. Spolupráci s ní zmínili dva informanti ze tří. Informant č. 4 uvedl jako důvod, proč s rodinou spolupracují, možnost nastavení pravidel a hranic.

Zajímavé odpovědi se dostalo od informanta č. 5, který na tazatelskou otázku č. 12 odpověděl, že *„…každé domácí násilí není vždy týrání ani trestný čin. Je třeba přistupovat*

individuálně, rozlišovat pravé a nepravé oběti domácího násilí. Může jít pouze o tzv. konfliktní soužití, tedy italská manželství.“ Tento informant tedy neodpověděl na otázku, za jakých okolností se na spolupracující instituce obrací, jelikož nepovažuje všechna domácí násilí za trestný čin.

Na otázku, zda se liší spolupráce v případě, že je dítě „pouze“ svědek anebo přímá oběť domácího násilí odpovídali informanti odlišně. Dva z informantů se shodli na tom, že je průběh spolupráce odlišný, nicméně informant č. 4 uvedl, že rozdíl mezi svědkem a obětí domácího násilí je z jeho pohledu minimální. Vypověděl, že postup je vždy stejný, pouze záleží na typu domácího násilí, jelikož například u sexuálního obtěžování či při těžkém ublížení na zdraví, je četnost kontaktu s dítětem mnohonásobně vyšší. Rozdíl je tedy pouze v počtu kontaktů s dítětem. Pokud bychom se vrátili k tomu, že další informanti z Královehradeckého kraje uvedli, že je ve spolupráci rozdíl, je třeba uvést jaký. Informant č. 6 rozdíl popisuje v závažnosti, kterou vztahuje k přímé oběti týrání. V takovémto případě hledají opatření rychleji a intenzita na ochranu dítěte je větší. Cílem jeho práce je dítě, které je přímou obětí domácího násilí, dostat z násilného prostředí. Nicméně pokud je dítě svědkem, snaží se ho neoddělovat od týrané osoby a není třeba vůči němu přijímat razantnější opatření. Tento názor ve své podstatě uvedl i informant č. 5, který dodává, že je vše hodnoceno individuálně.

Poslední tazatelská otázka, která náležela pracovníkům OSPOD v Královehradeckém kraji se zabývala tím, jaké metody sociální práce využívají při kontaktu s dítětem. Všichni informanti uváděli základní metodu sociální práce, kterou je rozhovor. Dále shodně uváděli sociální šetření. Všichni informanti, jak již bylo zmíněno, vytváří ohroženému dítěti IPOD, který je tvořen na základě případové konference, kterou taktéž shodně uvedli všichni dotazovaní informanti v Královehradeckém kraji. Jednotlivě informanti vypověděli, že využívají například mapování rodinné situace, mediaci, anebo zprávy institucí a spolupracujících odborníků.

Druhý dílčí výzkumný cíl měl za úkol zjistit, jaké metody práce s dětskými oběťmi/svědky domácího násilí využívají OSPOD v rámci Královehradeckého kraje.

Obecně lze říci, že se postupy při podezření na domácí násilí OSPOD v Královehradeckém kraji neliší. Pracují především s dětmi a s jejich rodinou. Snaží se o to, pokud je dítě svědek, aby si oběť uvědomila odpovědnost, kterou vůči dítěti nese i ona, pokud nechá dítě násilným situacím přihlížet. Postup, který je využíván v případě, že je domácí násilí potvrzeno, byl od každého z informantů pojatý jinak. Jeden z informantů postup popisoval na základě metodické stránky věci, další informant uváděl, jakou odbornou pomoc klientům nabízí. Jednalo se například o

pomoc intervenčního centra, pomoc policie a psychologická pomoc, na těchto způsobech pomoci se informanti shodují. Shodují se i v tom, že nikdo z nich nenabízí pomoc agresorovi. Zákonné ukotvení je také poměrně stejné, vždy byl zmíněn Zákon o sociálně právní ochraně dětí. Pouze jednou byla zmíněna Úmluva o právech dítěte a Listina základních práv a svobod. Stejně tak nebyla častokrát zmíněna metodická doporučení a standardy kvality. Převážnou shodu nalezneme v otázce týkající se toho, s kým OSPOD v Královehradeckém kraji spolupracuje. Nejčastěji se jedná o PČR, zmiňované intervenční centrum, psychologické poradny. Někteří informanti využívají ve své práci i státní zástupce anebo střediska výchovné péče. Jeden z rozdílů nalezneme v otázce, kde bylo zjišťováno, zda je rozdílná spolupráce s dětskou obětí domácího násilí anebo s dětským svědkem domácího násilí. Dva informanti uvedli, že je postup rozdílný a jeden uvedl, že je rozdíl v práci s obětí a v práci se svědkem minimální. V poslední kladené otázce informantům z OSPOD v Královehradeckém kraji, se ve svých výpovědích shodovali na používaných metodách sociální práce, kterými jsou rozhovor, případová konference anebo šetření v rodině. Ostatní metody práce byly uváděny u jednotlivých informantů jiné.

7.3 Metody práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí využívané v rámci Intervenčního centra v Pardubickém kraji

Třetí dílčí cíl měl za úkol zjistit, jaké metody práce s dětskými oběťmi domácího násilí využívá Intervenční centrum v Pardubickém kraji. Původní záměr práce byl jiný. Stejně jako jsou porovnávány OSPOD v Pardubickém a Královehradeckém kraji, měly být porovnány Intervenční centra v těchto krajích. Avšak pouze Intervenční centrum v Pardubickém kraji spolupracuje s cílovou skupinou, na kterou je zaměřena tato práce, tedy s dětmi. I přesto, že zde nebude možné porovnání, je důležité praxi Intervenčního centra v Pardubickém kraji popsat, jelikož to může sloužit k inspiraci ostatních krajů, které s dětmi nespolupracují a odkazují je na jiná zařízení. Popis postupů práce tohoto Intervenčního centra bude proveden na základě rozhovoru, který proběhl v srpnu tohoto roku. Společně s odpověďmi na otázky byla získána i statistická data k poslednímu dílčímu cíli, jehož úkolem bylo zjistit, kolik dětí bylo součástí incidentů domácího násilí, které byly řešeny Intervenčním centrem v rámci Pardubického kraje.

Na základě tazatelské otázky č. 15 bylo možné zjistit, za jakých podmínek a kým je Intervenční centrum kontaktováno. Na tuto otázku informant č. 7 uvedl, že nejčastěji jsou kontaktováni ze strany PČR, která má zákonnou povinnost kontaktovat Intervenční centrum do 24 hodin od vykázání násilné osoby ze společného obydlí. Dotazovaný informant vypověděl, že jsou také kontaktováni ze strany týraných osob, které si informace dohledají buď samy na internetu, nebo

si všimnou informačního letáku v čekárnách lékařů apod. Další možností je, že dostanou kontakt v nízkoprahovém zařízení, se kterým spolupracují, od OSPOD nebo PČR.

Na tazatelskou otázku č. 15 navazovala otázka, která se zabývala tím, jak postupují pracovníci Intervenčního centra při potvrzení domácího násilí, jehož je dítě svědek nebo přímá oběť. Vzhledem k tomu, že bylo výše uvedeno, že jedním způsobem, jak se Intervenční centrum dozví o domácím násilí probíhajícím v domácnosti, kde je dítě, je informace od PČR, informant č. 7 popsal postup na základě této skutečnosti. Uvedl, že pokud mají k dispozici úřední záznam od PČR, že došlo k vykázání násilné osoby, mají povinnost do 48 hodin kontaktovat oběti. Dotazovaný informant uvedl, že spolupracují s dětmi od 6 do 15 let a v případě, že si OSPOD nebo PČR vyžádá snížení věkové hranice u dětí na 4 roky, pracují i s takto malými dětmi. Na práci s dětmi se v popisovaném Intervenčním centru zaměřuje především psycholog, který poskytuje krizovou pomoc. Tato pomoc spočívá v maximálně pěti sezeních s dítětem, kde by měl být přítomný i zákonný zástupce. Psycholog pracuje pouze s dětskými svědky domácího násilí, přímé oběti jsou odkázány na OSPOD, kde je jim zajištěna další odborná pomoc.

Práce psychologa je časově omezena, jak bylo řečeno maximálně poskytuje pět sezení. Při těchto sezeních psycholog pomocí obrázků, práce s pískem nebo pomocí panenek zjišťuje podrobnosti, co se v domácnosti dítěte děje. Co se týče ukončení spolupráce, ta probíhá buď po porušení pravidel, nebo na základě dohody či pokud si to zákonný zástupce nepřeje. Zde může dojít i k tomu, že násilný rodič, který není zatím obžalován ani odsouzen za trestný čin domácího násilí, může podat nesouhlas s terapií dítěte a terapie musí být ukončena.

Informant č. 7 popsal další službu, kterou nabízí v rámci řešení domácího násilí. Jedná se o etopedickou pomoc pro agresory v rámci programu NENA. NENA je zkratka pro „Ne Násilí“. S agresory v rámci Intervenčního centra v Pardubickém kraji spolupracuje etoped, který se zaměřuje na to, aby se agresor naučil své ataky vzteku zvládat. Opět je poskytnuto pět sezení, která jsou dobrovolná. Tato pomoc souvisí s pomocí dítěti. Jelikož pokud bude umět agresivní rodič svou zlost ovládat, dítě bude vyrůstat v bezpečném prostředí.

Další tazatelská otázka se zabývala zákonnými a metodickými předpisy, na základě kterých Intervenční centrum s dítětem pracuje. V tomto případě informant č. 7 jako stěžejní uvedl vlastní metodiku Intervenčního centra, dále pak dohodu s krajským úřadem v Pardubicích. Ze zákonů byl zmíněn Zákon č. 273/2008 Sb., o policii, kde jsou uvedeny důležité informace k vykázání ze společného obydlí. Jako další byla uvedena Úmluva o právech dítěte a Listina základních práv a svobod.

Poslední otázka kladená informantovi č. 7, tedy tazatelská otázka č. 18, zjišťovala, jaké metody sociální práce jsou v rámci Intervenčního centra v Pardubickém kraji využívány. Jedná se především o rozhovor, který je jednou ze základních metod. Dalšími metodami, nikoliv sociálními, jsou tvorba bezpečnostního plánu nebo různé hry, pro práce s traumatizovanými dětmi.

Tento popis by mohl sloužit pro upravení praxe jiných intervenčních center v České republice, které s dětmi a ani s agresory nepracují.

7.4 Počet dětí, které byly součástí incidentů domácího násilí, řešených Intervenčním centrem v rámci Pardubického kraje

K získání odpovědi na poslední dílčí cíl, který zní „Zjistit, kolik dětí bylo součástí incidentů domácího násilí, které byly řešeny Intervenčním centrem v Pardubickém kraji.“, bylo potřeba zkoumat statistická data Intervenčního centra. Tato data jsou částečně k dispozici na webových stránkách Intervenčního centra, ale pro tento výzkum nebyla dostačující. Bylo nutné doplnit údaje o počtu dětí. Veškerá získaná data jsou zobrazena v Tabulce 3 a budou níže blíž popsána.

Tabulka 3 Statistická data z Intervenčního centra

Rok	**Počet klientů**			
	S vykázáním	***Bez vykázání***	***Spolupráce s dětmi v IC***	***Celkem***
2017	60 (46 žen, 14 mužů)	139 (123 žen, 16 mužů)	24 (12 chlapců, 12 dívek)	199
2018	55 (33 žen, 17 mužů)	150 (142 žen, 8 mužů)	17 (11 chlapců, 6 dívek)	227

V tabulce jsou znázorněny dva roky působení Intervenčního centra. Další data neměl výzkumník k dispozici. I přesto je možné z této tabulky vyčíst potřebné údaje pro odpověď na poslední dílčí cíl.

Z dat, které jsou uvedeny v tabulce, je možné odpovědět na tazatelské otázky č. 19 až č. 22. Odpověď na tazatelskou otázku č. 19 nalezneme ve sloupečku „celkem“, kde vidíme celkové počty klientů, kteří s Intervenčním centrem spolupracovali. V tabulce je znázorněn i rozpad celkového čísla na číslo, které znázorňuje počet obětí, které se do Intervenčního centra dostaly

skrze vykázání násilné osoby ze společného obydlí a také na číslo, které ukazuje počet obětí, které Intervenční centrum navštívily samy, bez souvislosti s vykázáním.

U celkových čísel ve sloupci „S vykázáním“ a ve sloupci „Bez vykázání“ je pro zajímavost v závorce uveden počet žen a počet mužů, kteří se obrátili na Intervenční centrum s žádostí o pomoc v situaci domácího násilí.

Z tabulky je zřejmé, že přestože se počet vykázání ze společného obydlí snižuje, celkový počet klientů se zvyšuje, jelikož se klienti do Intervenčního centra hlásí samy. Toto je odpověď na tazatelskou otázku č. 22.

Odpověď na tazatelskou otázku č. 20 nenalezneme v tabulce. Tato data nebyla do tabulky zařazena z toho důvodu, aby tabulka zůstala přehledná. Informace o tom, v kolika případech domácího násilí, jež bylo řešeno Intervenčním centrem, byly děti, jsou k dispozici jen v případě, že se jednalo o domácí násilí, které se řešilo vykázáním násilné osoby ze společného obydlí. **V roce 2017** to bylo **45 dětí** a **v roce 2018** se jednalo o **76 dětí**. Opět můžeme pozorovat, že se počty dětí, které byly součástí incidentů domácího násilí, zvyšují. Informace o tom, kolik dětí se stalo přímou obětí nebo svědkem domácího násilí, ve kterém nedošlo k vykázání, nejsou k dispozici.

Na tazatelskou otázku č. 21, lze odpovědět pomocí dat, která jsou znázorněna ve sloupečku „Spolupráce s dětmi v IC“ (zkratkou IC se rozumí Intervenční centrum). V případě těchto dat lze vidět klesající tendenci. Již bylo uvedeno, že Intervenční centrum pracuje pouze se svědky domácího násilí. To znamená, že čísla, která jsou v tabulce uvedena, zobrazují počet dětských svědků domácího násilí, kteří využili pomoc Intervenčního centra. Tato pomoc spočívala v psychologických sezeních, kde měly děti možnost pochopit, co se v jejich domácnosti děje nebo dělo. Data o tom, v kolika případech děti využily všechna nabízená sezení, jež je pět, neměl výzkumník k dispozici. Tyto informace jsou uvedeny ve složkách klientů, kde jsou citlivé údaje, a tak nebylo možné do těchto složek nahlédnout.

Odpověď na poslední výzkumnou otázku je částečná, jelikož jsou k dispozici pouze počty dětí, které byly účastníky domácího násilí a do Intervenčního centra se dostaly v souvislosti s vykázáním. Vysvětlení, proč nejsou k dispozici data o dětech, které byly účastníky domácího násilí, ve kterém nedošlo k vykázání, je takové, že ne všechny ženy informovaly Intervenční centrum o tom, kolik mají dětí. Pro práci Intervenčního centra tato data nejsou stěžejní.

7.5 Souhrnné vyhodnocení výsledků výzkumného šetření

Hlavním výzkumným cílem této práce bylo zjistit, jaké se využívají metody práce s dětmi, které jsou obětmi anebo svědky domácího násilí a zároveň popsat případné odlišnosti v rámci Pardubického a Královehradeckého kraje. Hlavní cíl byl rozdělen do čtyř dílčích cílů. První dílčí cíl mapoval metody práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí v rámci Pardubického kraje. Druhý dílčí cíl se zaměřoval na tytéž metody práce, ale v Královehradeckém kraji. Třetí dílčí cíl se zaměřoval na metody práce, které ve své praxi využívá Intervenční centrum v Pardubickém kraji. A konečně čtvrtý dílčí cíl. Tento cíl byl posledním dílčím cílem výzkumného šetření a zabýval se počtem dětí, které spolupracovaly s Intervenčním centrem z důvodu, že se staly svědky domácího násilí. Pro účely výzkumu byla zvolena kvalitativní výzkumná metoda, díky které mohl být využit polostrukturovaný rozhovor. Cílovou skupinou byly pracovníci OSPOD v Pardubickém a Královehradeckém kraji a pracovník z Intervenčního centra v Pardubickém kraji. Výzkum probíhal v období od června do září 2019 a bylo při něm provedeno celkem 7 rozhovorů a jedna analýza statistických údajů.

Jak bylo zmíněno, první dílčí cíl se zabýval tím, jaké metody práce s dětmi, které byly součástí incidentů domácího násilí, využívají pracovníci OSPOD v Pardubickém kraji. Na základě odpovědí informantů byla získána následující data. Všichni dotazovaní informanti z Pardubického kraje postupují při práci s dětmi, které se staly obětí nebo svědkem domácího násilí profesionálně. Toto se dá usuzovat z toho, že všichni mnohokrát v průběhu rozhovoru zmínili, že dbají na zájem dítěte. Dále také z toho, že v případě, že je dítě pouze svědek, zapojují oba rodiče do spolupráce a postupují tedy na základě presumpce neviny. V rámci svého postupu do spolupráce zapojují PČR, soudy, intervenční centra, občanské porady a krizová centra, školy a ve zdravotnictví se obrací zejména na psychologickou pomoc. Zajímavé je, že pouze jeden informant uvedl, že ve své praxi využívá utajované byty. Tyto utajované byty v kraji k dispozici jsou, nicméně nejsou ze strany další informantů zmiňovány, a tak nejsou s největší pravděpodobností ani využívány. Co se týče zákonných a metodických předpisů, všichni oslovení informanti z Pardubického kraje shodně sdělili, že se opírají o Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Na druhou stranu pouze jeden z informantů uvedl, že využívá metodické doporučení MPSV a také MV. A taktéž pouze jeden informant se odkázal na Úmluvu o právech dítěte a Základní listinu práv a svobod, přestože by tyto dokumenty měly být jedny z nejstěžejnějších. Co se týče rozdílů v postupech při práci s dítětem, které bylo svědkem a které bylo obětí domácího násilí, ani zde se informanti ve své odpovědi neshodli. Jeden z informantů totiž uvedl, že jeho postupy se v těchto odlišných případech neliší. Další dva

zmínili, že při práci s dětskou obětí postupují jinak než při práci se svědkem domácího násilí. Mezi metody sociální práce, které v rámci postupu pracovníci OSPOD využívají, shodně uváděli rozhovor a sociální šetření.

Druhý dílčí cíl se také zabýval metodami práce s dětmi, které byly svědky nebo oběťmi domácího násilí, avšak v rámci OSPOD v Královehradeckém kraji. Na základě rozhovorů s informanty z Královehradeckého kraje byla získána odpověď na dílčí cíl a zároveň se objevily odlišnosti v práci informantů v Pardubickém a Královehradeckém kraji. Nicméně o tom více při zhodnocení hlavního výzkumného cíle, nyní zde budou shrnuty závěry k druhému dílčímu cíli. Mezi hlavní metody práce s dítětem, u kterého se objevilo podezření, že je přímou obětí nebo svědkem domácího násilí, všichni informanti v dotazovaném kraji shodně uváděli, že provádí rozhovor s dítětem, při kterém zjišťují bližší podrobnosti. Do svého šetření zapojují celou rodinu, nicméně nikdy nezapojují agresora a pokud ano, tak pouze z toho důvodu, aby ho upozornili na to, jaký rizika nese jeho chování. Odbornou pomoc tedy poskytují pouze obětem a svědkům domácího násilí. Všichni dotazovaní postupují na základě Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, stejně jako je tomu v Pardubickém kraji. Bohužel i u informantů z Královehradeckého kraje se objevilo, že pouze jeden z nich uvedl, že jeho práce s dětmi probíhá na základě Úmluvy práv dítěte a na základě Listiny základních práv a svobod. Spolupráce OSPOD v Královehradeckém kraji probíhá, stejně jako v Pardubickém kraji, s PČR, intervenčním centem, se školami, s psychology a lékaři. Co se týče spolupráce s intervenčním centrem, zde je pracováno pouze s dospělými oběťmi, proto musí děti odkazovat do krizových center. V otázce, zda se liší spolupráce v případě dětské oběti a v případě dětského svědka domácího násilí, se dva informanti shodli, že volí vždy jiné postupy. Nicméně jeden z informantů uvedl, že rozdíl ve spolupráci nevidí a postupy práce volí tedy stejné. V posední otázce, která se zaměřovala na metody sociální práce, informanti uváděli rozhovor, sociální šetření, ale také shodně vypověděli, že využívají případové konference a sestavují individuální plán ochrany dítěte.

Třetí dílčí cíl se taktéž zaměřoval na metody práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí, nicméně byl zaměřen na intervenční centrum. Jak již bylo výše zmíněno, původním záměrem bylo porovnat Intervenční centrum v Pardubickém kraji a v Královehradeckém kraji. Avšak v Královehradeckém kraji se na cílovou skupinu dětí nezaměřují. Proto byl výzkum zaměřen jen na Pardubický kraj. Přestože není možné provést srovnání, i pouhý popis může být velkým přínosem. Tento přínos může být v tom, že se mohou ostatní intervenční centra inspirovat metodami práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí a začít pomoc ohroženým dětem

poskytovat také. Mezi hlavní metody práce s dětmi patří zejména psychologické metody, kdy s dítětem spolupracuje především psycholog, který mu nabízí možnost pěti sezení. Dále je v Intervenčním centru v Pardubickém kraji myšleno i na agresory, kteří zde najdou odbornou pomoc ze strany etopeda. Tato pomoc by měla vést k tomu, aby si agresor uvědomil, že jeho chování není v pořádku a naučil se se svou výbušností pracovat. Díky tomu může poté dítě vyrůstat v bezpečném prostředí a zároveň to může napomoci k tomu, aby se rodina dítěte nerozpadla.

Poslední dílčí cíl měl za úkol zjistit, kolik dětí bylo součástí incidentů domácího násilí, které byly řešeny Intervenčním centrem v Pardubickém kraji. Statistické údaje, které Intervenční centrum výzkumníkovi poskytlo říkají, že **v roce 2017** byl počet dětí, které byly přítomny incidentům domácího násilí, **45. V roce 2018** se jednalo o **76 dětí**. Tato čísla byla získána z případů, kdy došlo k vykázání násilníka ze společného obydlí. V případech, kdy oběti požádaly o pomoc samy, nejsou tato čísla známá. A to z toho důvodu, že nejsou pro práci Intervenčního centra s obětí stěžejní.

Po zhodnocení dílčích výzkumných cílů se dostáváme k zhodnocení hlavního výzkumného cíle. Hlavním výzkumným cílem bylo zjistit, jaké se využívají metody práce s dětmi, které jsou svědky či oběťmi domácího násilí a zároveň popsat případné odlišnosti v rámci Pardubického a Královehradeckého kraje. Vzhledem k tomu, že metody, postupy a spolupracující orgány jsou popsány výše, tato část bude zaměřena především na rozdíly, které se objevily v postupech OSPOD v Pardubickém a Královehradeckém kraji. Jako hlavní rozdíl v metodách práce s dítětem spatřuji tvorbu individuálního plánu ochrany dítěte. Tento plán byl při práci s dětskou obětí či svědkem domácího násilí zmiňován pouze u informantů z Královehradeckého kraje. Přitom je to jedno ze základních opatření, které jsou všichni pracovníci obecního úřadu obce s rozšířenou působností povinni provést. Informanti z Pardubického kraje tento individuální plán neuváděli. Vzhledem k tomu, že v Královehradeckém kraji byl uveden u všech informantů, pro ověření, zda ho v Pardubickém kraji tvoří, byla v průběhu rozhovoru pro informanty z Pardubického kraje zařazena přímá otázka na tvorbu tohoto plánu. Informanti vypověděli, že individuální plán samozřejmě tvoří, nicméně není pro práci s týraným dítětem nejstěžejnější. Další rozdíl nalezneme ve využívaných metodách sociální práce. Opět pouze v Královehradeckém kraji informanti uváděli, že pro práci s rodinou, kde je dítě svědkem nebo obětí domácího násilí, využívají případovou konferenci. V oblasti tohoto problému je interdisciplinární spolupráce nezbytně nutná, o této nutnosti je zmínka i v teoretické části, přesněji v podkapitole č. 3.4, která se zabývá interdisciplinárním přístupem. Pokud zůstaneme

u interdisciplinární spolupráce, je třeba zmínit, že pouze v Královehradeckém kraji do této spolupráce řadí i státního zástupce, kterého v Pardubickém kraji nezmínil žádný z dotazovaných informantů. Dalším rozdílem v metodách práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí je to, že pouze v Pardubickém kraji se zaměřují na práci s agresorem. Pomoc agresorovi není nikde zákonem ukotvená, přesto je určitě důležitá, pro zachování bezpečného prostředí pro dítě a zároveň vytváří možnost, že rodina zůstane nadále spolu. Je třeba zmínit, že informaci o poskytování odborné pomoci agresorovi uvedl pouze jeden informant z Pardubického kraje. Poslední rozdíl, který z výzkumného šetření vyplynul je, že v rámci Královehradeckého kraje není žádné intervenční centrum, které by se zaměřovalo na odbornou pomoc dítěti. V České republice jsou takto zaměřená centra pouze tři.

Diskuze a závěr

Tato diplomová práce s názvem „Metody práce s dětskými oběťmi domácího násilí“ se zaměřovala na postupy pracovníků OSPOD v rámci Pardubického a Královehradeckého kraje. Další cílovou skupinou, na kterou se tato práce zaměřovala, byly pracovníci Intervenčního centra v Pardubickém kraji. Hlavním výzkumným cílem, jak již bylo výše uvedeno, bylo zjistit, jaké se využívají metody práce s dětmi, které jsou svědky anebo oběťmi domácího násilí a zároveň popsat případné odlišnosti v rámci Pardubického a Královehradeckého kraje. K tomu, abych mohla na hlavní výzkumný cíl odpovědět, jsem vytvořila čtyři dílčí cíle, které se zabývaly metodami práce pracovníků na OSPOD v Pardubickém a Královehradeckém kraji a v Intervenčním centru v Pardubickém kraji. Metodické části předcházela část teoretická, která je tvořena čtyřmi kapitolami. První kapitola byla pro celou práci velice zásadní a měla za úkol definovat hlavní pojmy a celkově popsat problematiku domácího násilí. Důležitost této kapitoly tkví v tom, že seznamuje čtenáře s problematikou, kterou se celá tato práce zabývá. Další kapitolu tvoří popis dopadů domácího násilí na dítě. Je všeobecně známé, že domácí násilí páchané na dítěti má vliv na jeho další život a aby se dítě mohlo se svou zkušeností vyrovnat, je nezbytné, aby mu byla poskytnuta odborná pomoc. Odbornou pomoc mu v České republice nabízí celá řada institucí, kterým se věnuje třetí kapitola. Třetí kapitola je, dle mého názoru, nejstěžejnější kapitolou teoretické části a velice souvisí s částí výzkumnou. V této kapitole nalezneme například popis metod práce s ohroženými dětmi v intervenčním centru a na OSPOD, dále jsou zde popsány vybrané organizace, které tvoří nedílnou součást sítě pomoci dětem. Vzhledem k tomu, že celkově práce s dětmi nese řadu specifik, je do teoretické části zahrnuta i kapitola, která popisuje specifika práce s dětskými oběťmi a svědky domácího násilí.

V rámci mého výzkumu došlo ke zjištění, že v Pardubickém a Královehradeckém kraji postupují pracovníci OSPOD v některých případech zcela odlišně. V první řadě bych ráda poukázala na odlišnost ve využívaných metodách sociální práce při práci s dětmi, které se staly obětí nebo svědkem domácího násilí. Pouze informanti z OSPOD v Královehradeckém kraji uváděli, že pro svou práci využívají případové konference. Případová konference je při práci s oběťmi domácího násilí, dle mého názoru, velice důležitá, jelikož se tímto problémem nikdy nezbývá pouze jeden odborník. Zde je možné se odkázat na teoretickou část mé práce, kde je tzv. interdisciplinární přístup popsán detailněji a je také vysvětlena jeho důležitost. V rámci případové konference rozhodně k interdisciplinární spolupráci dochází. Zde vyvstává otázka, proč tomu tak je. Zda nejsou dotazovaní pracovníci v rámci OSPOD v Pardubickém kraji dobře školeni, nebo zda případové konferenci nepřikládají takovou váhu, jako v Královehradeckém

kraji. V Pardubickém kraji se objevila ještě jedna zásadní věc. Žádný z dotazovaných informantů v rozhovoru nezmínil, že by dítěti vytvářel individuální plán ochrany dítěte. K individuálnímu plánu dítěte je třeba říci, že ho informanti z Královehradeckého kraje zmiňovali právě v souvislosti s případovou konferencí. To, že ho pracovníci OSPOD v Pardubickém kraji nezmínili, dle jejich výpovědí neznamená, že by ho nevytvářeli, ale že pro jejich práci v oblasti domácího násilí není nejdůležitější.

Další rozdíl, který se v průběhu analýzy rozhovorů objevil, byla spolupráce se samotným dítětem. Všichni dotazovaní v obou krajích uváděli, že hájí zájem dítěte, nicméně pouze v Královehradeckém kraji informanti uváděli, že spolupracují i s dítětem, se kterým vedou rozhovor, aby zjistili bližší informace. Domnívám se, že takto by mělo vypadat hájení zájmu dítěte. Protože, podle mého názoru, samotné dítě ví, co je pro něho nejlepší.

Zajímavým zjištěním také je, že pouze dva informanti z šesti využívají metodická doporučení, které vydává MPSV. Já osobně jsem z tohoto doporučení často čerpala v teoretické části práce. Zde je dobré se zamyslet nad tím, proč není metodické doporučení využíváno. U jednoho z informantů se mi dostalo odpovědi, že nemá dostatek času na to, studovat metodická doporučení, že mu postačí pouze zákon. Dále uvedl, že metodické doporučení je moc obecné. Faktem je, že metodických doporučení pro pracovníky OSPOD je celá řada. I přesto se domnívám, že by metodická doporučení měla být součástí teoretické podpory pracovníků OSPOD. Tvrzení, že jsou tato metodická doporučení obecná je pravdivé, nicméně právě v obecnosti vnímám výhodu pro pracovníky, kteří s tímto doporučením pracují, jelikož je mohou využít u různých typů případů. Důvod, proč zde zmiňuji, že nejsou metodická doporučení hojně využívána, je ten, že by podněty od mých informantů mohly vést k úpravě ze strany MPSV ve zmiňovaných doporučeních. Nebo by mohly být zpětnou vazbou pro metodickou podporu Krajských úřadů, kde by se mohli sociální pracovníci v této oblasti hlouběji vzdělávat a naučili by se metodická doporučení ve své praxi využívat.

Přínos ve své práci vidím také v poukázání na skutečnost, že v Pardubickém kraji uvedl pouze jeden informant, že poskytuje odbornou pomoc agresorovi. V Královehradeckém kraji se na pomoc agresorům nezaměřoval ani jeden z dotazovaných informantů. Přestože pomoc agresorům není ukotvená zákonem, je velice důležité, aby k ní docházelo. Je přínosná nejen samotným agresorům, ale i celému rodinnému systému. Tato pomoc vede k zajištění bezpečného prostředí v rodinách, kde vyrůstá dítě. V mé práci je popsáno, jakým způsobem pomoc agresorům poskytuje Intervenční centrum v Pardubickém kraji. Tento popis by mohl

inspirovat jiná intervenční centra k tomu, aby se zamyslely nad tím, zda by nebylo vhodné poskytovat pomoc i násilným osobám, které často jejich chování trápí a neví si s ním rady. Dle mého názoru, i násilné osoby mají právo na pomoc. Pokud zůstanu u pomoci ze strany intervenčního centra, ráda bych, aby poznatky o dobré praxi Intervenčního centra v Pardubickém kraji vedly k úpravě nabízených služeb pro děti v dalších intervenčních centrech v České republice. Uvědomuji si, že práce s dětskými oběťmi domácího násilí je v mé práci popsána pouze okrajově a pro zajištění stejných služeb v ostatních intervenčních centrech v České republice by byla potřeba daleko hlubší analýza, nicméně má práce může sloužit jako teoretický základ pro tuto analýzu.

V úvodu této diplomové práce jsem uváděla, že má práce by mohla být základem pro další výzkum, v případě, že by se objevily odlišnosti v metodách práce s dětmi, které se staly oběťmi či svědky domácího násilí, pracovníků OSPOD a intervenčních center. V této práci se tyto odlišnosti objevily a byly výše popsány. Pro další výzkum jsem se snažila nastínit oblasti, na které by se odborníci pracující s ohroženými dětmi mohli zaměřit a pokusit se praxi v dalších krajích, ve kterých se tyto nedostatky objevují, zlepšit.

V závěru lze uvést, že na základě výše zmíněného byly dílčí výzkumné cíle i hlavní výzkumný cíl naplněn. Pouze čtvrtý dílčí cíl byl dosažen částečně, nicméně má to své opodstatnění, které je uvedeno v podkapitole 6.4.

Seznam tabulek

Tabulka 1 Transformační tabulka výzkumných cílů 47
Tabulka 2 Popis informantů 51
Tabulka 3 Statistická data z Intervenčního centra 66

Seznam použitých zdrojů

BENTOVIM, Arnon. *Týrání a sexuální zneužívání v rodinách*. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-629-3.

BUSKOTTE, Andrea a Lucie VANÍČKOVÁ HORNÍKOVÁ. *Z pekla ven: Žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008. ISBN 978-80-251-1786-6.

BEZOUŠKOVÁ, Alice. *Pomoc obětem domácího násilí.* In: MARKOVÁ, Eva, Martina VENGLÁŘOVÁ a Mira BABIAKOVÁ. *Psychiatrická ošetřovatelská péče*. Praha: Grada, 2006. Sestra (Grada). ISBN 80-247-1151-6.

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, 2007. *Bílý kruh bezpečí* [online] [cit. 2019-10-20]. Dostupné z: https://www.domacinasili.cz/bily-kruh-bezpeci/

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, 2007. *Domácí násilí* [online] [cit. 2018-08-31]. Dostupné z: http://www.domacinasili.cz/domaci-nasili/

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, 2014. *Kdo jsme* [online] [cit. 2019-10-20]. Dostupné z: https://www.bkb.cz/o-nas/poslani-a-cinnost/

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ, 2007. *Statistiky* [online] [cit. 2018-12-10]. Dostupné z: https://www.domacinasili.cz/statistiky/

BRONSTEIN, L. R., 2003. *A model for interdisciplinary collaboration* [online] [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: http://psychrights.org/research/digest/CriticalThinkRxCites/bronstein.pdf

CENTRUM SOCIÁLNÍCH SLUŽEB PRAHA. *Intervenční centrum (pomoc obětem domácího násilí)* [online] [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: https://www.csspraha.cz/24828-intervencni-centrum-pomoc-obetem-domaciho-nasili

ČEPÍKOVÁ, Barbora. *Domácí násilí z pohledu trestního práva*. [online]. Praha, 2012 [cit. 2018-9-15]. Dostupné z: https://is.cuni.cz/webapps/zzp/download/150010771 Rigorózní práce. Univerzita Karlova v Praze

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Domácí násilí ve faktech a teoriích. Gender online* [online]. 2002(1), 3 [cit. 2019-10-12]. Dostupné z: https://www.genderonline.cz/uploads/80d0b4059231e64b36671633f0fbf8376f1efe9e_rocnik03-1-2002.pdf

ČÍRTKOVÁ, Ludmila, ČERVINKA, František. *Forenzní psychologie*, 1. vyd. Praha: SUPPORT, 1994. ISBN 8086473-86-4.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2207-8.

DUNOVSKÝ, Jiří. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-192-5.

DUŠKOVÁ, Zora. Dítě a domácí násilí. Právo a rodina, 2010, 12(8). ISSN 1212-866X.

FOD, 2012-2019. *Naše činnost* [online] [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: http://www.fod.cz/nase-cinnost

GJURIČOVÁ, Šárka. Zaměření na kulturní normy a postoje. In GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ a Jiří KOUTEK. *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-416-3.

HANUŠOVÁ, Jaroslava a Kateřina HELLEBRANDOVÁ. *Interdisciplinární spolupráce*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-79-2.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Manuálek o násilí*. V Brně: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2004. ISBN 80-7013-397-x.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

HLINSKO, 2019. *Sociálně-právní ochrana dětí* [online] [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: http://www.hlinsko.cz/mestsky-urad/organizacni-struktura/osv/ospod

JANEBOVÁ, Radka a Libor MUSIL. Mýty o roli sociálních pracovníků a pracovnic. Sociální práce/Sociálna práca, Brno: ASVSP, 2007, roč. 2007, č. 1, s. 50-61. ISSN 1213-6204.

KOCOURKOVÁ, Jana. Medicínský přístup k násilí vůči dětem – syndrom týraného dítěte, typy týrání dětí. In GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ a Jiří KOUTEK. *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-416-3.

KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4502-2.

KOPECKÁ, Ilona. *Psychologie: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada, 2011-. ISBN 978-80-247-3877-2.

KOTKOVÁ, Martina. *Domácí násilí v kontextu rodiny a práce*. Brno: Spondea, 2014. ISBN 978-80-260-7191-4.

KUTNOHORSKÁ, Jana. *Výzkum v ošetřovatelství*. Praha: Grada, 2009. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-2713-4.

KUZNÍKOVÁ, Iva. *Sociální práce ve zdravotnictví*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3676-1.

KYLE, Terri. Essentials of Pediatric Nursing. Philadephia: Lippincott Williams & Wilkins, Wolters Kluwer, 2008. IBSN 978-0-7817-5115-2.

MAHROVÁ, Gabriela a Martina VENGLÁŘOVÁ. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. Praha: Grada, 2008. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-2138-5.

MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí: dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-2463-336-7.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vydání druhé. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, Oldřich. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.

Metodické doporučení č. 3/2010 k postupu sociálně-právní ochrany dětí v případech domácího násilí, MPSV ČR, 2010.

MPSV, 2019. *Činnost MPSV v oblasti sociálně-právní ochrany dětí* [online] [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/web/cz/cinnost-mpsv-v-oblasti-socialne-pravni-ochrany-deti

MPSV, 2018. *Úmluva o právech dítěte a související dokumenty* [online] [cit. 2018-8-31]. Dostupné z: https://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete

PEMOVÁ, Terezie, Radek PTÁČEK. Dítě jako účastník rozhodovacích procesů. In PEMOVÁ, Terezie, Radek PTÁČEK a Miloslav MACELA. *Hlas dítěte v náhradní rodinné péči a jak mu naslouchat*. Praha: Kruh rodiny, o.p.s. ve spolupráci s Nadačním fondem J&T, 2015. ISBN 978-80-87066-05-8.

PEMOVÁ, Terezie, Radek PTÁČEK. Komunikace s dítětem. In PEMOVÁ, Terezie, Radek PTÁČEK a Miloslav MACELA. *Hlas dítěte v náhradní rodinné péči a jak mu naslouchat*. Praha: Kruh rodiny, o.p.s. ve spolupráci s Nadačním fondem J&T, 2015. ISBN 978-80-87066-05-8.

POLICIE ČR, 2018. *Domácí násilí* [online] [cit. 2018-9-2]. Dostupné z: http://www.policie.cz/clanek/domaci-nasili-644841.aspx

PRŮCHA, Jan. *Andragogický výzkum*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5232-7.

ROSA, 2014. *Děti svědci násilí*[online] [cit. 2018-12-16]. Dostupné z: http://stopnasili.cz/pomahajici-profese/deti-svedci-nasili/

ROSA, 2014. *Naše služby* [online] [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: https://www.rosa-os.cz/

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

SOCIÁLNÍ NOVINKY, 2017. *Sociální práce s dětmi (role sociální práce a role sociální pedagogiky – vztah, společné znaky, rozdíly)* [online] [cit. 2019-3-11]. Dostupné z: http://socialninovinky.cz/novinky-v-socialni-oblasti/538-socialni-prace-s-detmi-role-socialni-prace-a-role-socialni-pedagogiky-vztah-spolecne-znaky-rozdily-mgr-vaclava-egermaierova

ŠÁMAL, Pavel. *Právní úprava domácího násilí v ČR seminář Justiční akademie „Domácí násilí a práva obětí v trestním řízení, 2.–3. listopadu 2015* [online] [cit. 2018-08-31]. Dostupné z: http://www.jasr.sk/files/Pavel%20%C5%A0%C3%A1mal_Pr%C3%A1vn%C3%AD%20%C3%BAprava%20dom%C3%A1c%C3%ADho%20n%C3%A1sil%C3%AD%20v%20%C4%8CR.pdf

ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-690-2.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krizová intervence pro praxi*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2624-3.

Úmluva o styku s dětmi ze dne 15. 5. 2003, sdělení ministerstva zahraničních věcí č. 91/2005 Sb.m.s.

ÚLEHLOVÁ, Dagmar a kol., 2016. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. [online] [cit. 2018-9-9]. Dostupné z: http://public.fixca.info/spondea/2016-12-16%20-%20publikace/2017-01-17_Kniha_publikaceZDRAVOTNICI_final.pdf

ÚLEHLOVÁ, Dagmar. *Problematika domácího násilí pro zdravotnické pracovníky*. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů v Brně, 2009. ISBN 978-80-7013-502-0.

URBAN, Lukáš, Josef DUBSKÝ a Karol MURDZA. *Masová komunikace a veřejné mínění*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3563-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

VANÍČKOVÁ, Eva. *Interpersonální násilí na dětech*. Praha: Úřad vlády ČR, 2009. ISBN 978-80-7440-001-8.

VANÍČKOVÁ, Eva, Hana PROVAZNÍKOVÁ a Zuzana HADJ-MOUSSOVÁ. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, 1995. ISBN 80-85529-17-3.

VOŇKOVÁ, Jiřina a Ivana SPOUSTOVÁ. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016*. 3. přepracované vydání. Praha: proFem, 2016. ISBN 978-80-90-4564-5-7.

VYMĚTAL, Jan. *Obecná psychoterapie*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2004. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0723-3.

WEISS, Petr. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada, 2005. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0929-5.

WINTER Karen. *Building Relationships and Communicating with Young Children: A practical guide for social workers.* New York, Abingdon: Routledge, 2011. ISBN 978-0-415-56267-6.

ZÁCHRANNÝ KRUH, 2018. *Fyzické násilí* [online] [cit. 2018-8-31]. Dostupné z: https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/tyrane-deti/fyzicke-tyrani.html

Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Seznam příloh

Příloha A Ukázka rozhovoru

Příloha A

Rozhovor s informantkou č. 3

T: *„Dobrý den, jmenuji se Nikola Hrubá a jsem studentkou magisterského oboru Sociální práce na Univerzitě v Hradci Králové. Ráda bych Vám položila pár otázek, které využiji ve výzkumné části mé diplomové práce s názvem „Metody práce s dětskými oběťmi domácího násilí“. Ve svém výzkumu se zaměřuji zejména na postupy práce OSPOD v případě domácího násilí, jehož je dítě přímou obětí či svědkem. Dále se práce zaměřuje na práci intervenčního centra a na statistické údaje o počtu dětí, které byly součástí incidentů domácího násilí. Celý výzkum je zaměřen na Pardubický a Královehradecký kraj. Vás bych ráda poprosila o odpovědi na sedm otázek týkající se Vaší práce s dítětem. Tento rozhovor bude zcela anonymní a zabere přibližně 30-40 minut Vašeho času. Všechny otázky bych si ráda zapisovala, poprosím Vás tedy o trpělivost. Máte na mě, prosím nějaké otázky?“*

I: Ne, nemám.

T: *„Můžeme tedy začít?“*

I: *„Ano.“*

T: *„Jak postupujete při podezření na domácí násilí, jehož je dítě svědek/oběť?“*
I: *„Pokud máme podezření, že se v rodině něco děje, snažíme se o to, aby se nám člen rodiny, většinou matka nebo dítě, svěřil. Poté zjišťujeme podrobnosti a na to navazují další kroky.“*

T: *„Jak postupujete při potvrzení domácího násilí, jehož je dítě svědek/oběť?“*
I: *„No, celý postup je individuální. Vždy záleží na tom, zda je dítě obětí nebo „pouze“ svědkem. Dále záleží, zda se jedná o jednorázovou událost nebo zda se to děje opakovaně. Pokud se násilí týká dětí, tak se snažíme pozvat oba rodiče a začít to s nimi řešit. Agresorovi nabízíme pomoc v podobě terapií. Pokud se jedná o takový typický učebnicový příklad, kdy agresor je otec a obětí je matka, poté spolupráce záleží na tom, jak je matka nastavena. Zda chce od otce odejít, poté ji podáváme potřebné informace o tom, kam může jít, o rozvodu apod. Pokud nechce od otce odejít, zjišťujeme, jak na to reagují děti. Pokud to nevnímají, snažíme se matce pomoci po psychické stránce a zjišťujeme, kdo o situaci, která se děje, ví a obracíme se s pomocí na okolí. Ale pouze v případě, že s tím oběť souhlasí.“*

T: *„Na základě čeho (metodika, zákon) postupujete při práci s dítětem?“*

I: *„Stěžejní pro nás je zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Při spolupráci s Policií se obracíme na trestní řád, dále na občanský soudní řád a na zákon o zvláštních řízeních soudních. Dále samozřejmě využíváme metodická doporučení MPSV a Ministerstva vnitra, přesná čísla vám neřeknu, ale jedná se zejména o doporučení týkající se postupu při práci s obětí domácího násilí. Ve své praxi využívám všechny možné dokumenty, které by mohly vést k řešení situace.“*

T: *„S kým spolupracujete v případě zjištění domácího násilí?“*

I: *„Vzhledem k tomu, že se nacházíme na okraji Pardubického kraje, je pro nás spolupráce s dalšími orgány složitější. Ale má to i své výhody. Máme velice dobře nastavenou spolupráci s policií, jelikož mají více času, než policie ve velkých městech. Dále spolupracujeme s krizovým centrem, sociálně aktivizačními pro rodiny s dětmi, s občanskou poradnou, s intervenčním centrem, s psychologickými poradnami, zdravotnickým zařízeními, jeli to třeba, s městskou policií a se školami dětí. Dále využíváme pomoc psychologů a psychiatrů. Agresorům nabízíme terapii, jak jsem již zmínila. Terapii jim nabízíme v případě, že víme, že důvodem jejich násilných atak je alkohol nebo velký stres.“*

T: *„Za jakých podmínek kontaktujete zmíněné spolupracující orgány?“*

I: *„Když začnu policií, tak ta je kontaktována vždy, pokud je přímo na dítěti spáchán trestný čin. Pokud nemohu prokázat trestný čin a pouze se domnívám, že se v rodině něco děje, tak postupujeme individuálně a jak jsem již říkala, snažíme se, aby se nám někdo z rodiny svěřil, že se něco děje.*

Na intervenční centrum se obracíme v případě, že matka a dítě potřebuje i pomoc psychologa, většinou se jedná o psychicky slabší matky. Dále s intervenčním centrem spolupracujeme v případě, že byla násilná osoba vykázána ze společného obydlí. V našem případě musíme dbát na mlčenlivost. Informace z naší strany mohou jít pouze k soudu, anebo na policii.“

T: *„Jaký význam má pro vaši práci, když je dítě svědek nebo oběť? Liší se spolupráce? (Tzn., jak spolupracujete s obětí a jak se svědkem?)“*

I: *„Pokud to popíši na příkladu. Tak pokud se jedná o to, že je otec vykázaný z důvodu trestného činu na matce, ale dítěti nijak neubližoval a může se s ním stýkat. Potom je spolupráce nastavena na základě jeho rodičovských práv. Snažíme se o to, aby dítě nebylo z jeho strany ovlivňováno, a navrhujeme asistované kontakty.*

Nicméně pokud se jedná o to, že je otec vykázaný z důvodu trestného činu páchaného na matce i na dítěti, poté spolupracujeme i se školou. To je jedno z rozdílů. Na školu se obracíme z toho *důvodu, aby věděli, že má otec zákaz styku s dítětem. Snažíme se komplexně zasíťovat rodinu službami, které jí mohou pomoci (např. intervenční centrum, azylové domy pro matky s dětmi, psychologická či psychiatrická pomoc apod.).*
Další možností je, kdy je trestný čin páchán na dítěti a matka tomu pouze přihlíží. V tomhle *případě je trestně stíhaná i matka, jelikož byla pouze pasivní pozorovatel a v situaci nezasáhla. V tomhle případě je dítě doma ohroženo a snažíme se ho umístit mimo rodinu. Zajišťujeme mu psychologickou pomoc, asistované kontakty s rodiči a snažíme se o jeho klidový režim. K této situaci přistupujeme jen v krajních případech, protože je to nejhorší možné řešení situace pro dítě.“*

T: *„Dle jakých metod sociální práce postupujete, při práci s dětmi ohroženými domácím násilím?“*
I: *„Vzhledem k tomu, že nemůžeme využívat žádné diagnostické metody a nemáme ani žádné pomůcky. Využíváme rozhovor, já osobně jsem školena na speciální taktiky, jak vést rozhovor s obětí domácího násilí. Dále provádíme analýzu dokumentů od ostatních specialistů a také přistupujeme k pozorování.*
K rozhovoru bych ráda řekla, že mým úkolem není dítě vyslýchat a snažit se ho co nejvíce vytěžit. Já mám za úkol být tu pro dítě, aby mělo kam přijít žádat o pomoc. To znamená, že mým úkolem je ohroženému dítěti pomoc zprostředkovat a nabídnout mu pocit bezpečí. A to v každém případě.“

T: *„Ke zmíněným metodám, chtěla bych se zeptat, tvoříte Individuální plán ochrany dítěte?“*
I: *„Ano, samozřejmě. Nicméně v rámci práce s dětskou obětí domácího násilí jsem ho na prvním místě nezmiňovala, jelikož jsou potřeba v první moment jiné věci.“*